

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ *

Ὑπὸ

ΑΓΓΕΛΟΥ Θ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

I.

ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Γενικά.

Εἰς τὸν σύγχρονον ὀλοκληρωτικὸν πόλεμον, ὅπου κάθε χώρα κινητοποιεῖ τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν, ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτῆς δυνάμεων, ἐν ζήτημα ἰδιαιτέρας καὶ ἀποτελεσματικῆς σημασίας διὰ τὴν ἑκβάσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι τὸ ζήτημα τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου.

Ἡ ἐκ τοῦ πολέμου τοῦ 1914 κτηθεῖσα πεῖρα διεπίστωσε τὴν στενὴν καὶ πολλαπλὴν συνάρτησιν μεταξὺ τῆς ἐκθάσεως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν δημοσίων οικονομικῶν. Ἐκτοτε τὸ πρόβλημα τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐνδεικνυο-

* ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : *H. Truchy*, Les finances de guerre de la France. (Publication de la dotation Carnegie pour la Paix Internationale).— *G. Jèze*, The war expenditure of France. New Haven 1927.— *Karl Th. v. Eheberg*, Die Kriegsfinanzen. Leipzig 1917.— *W. Lotz*, Die Deutsche Staatsfinanzwirtschaft im Kriege. Leipzig 1927.— *E. Scherbenig*, Wirtschaftsorganisation im Kriege. Jena 1938.— *A. Lampe*, Allgemeine Wehrwirtschaftslehre. Jena 1938.— *H. Jecht*, Kriegsfinanzen. Jena 1938.— *R. Fricke*, Kriegsfiananzierung, εἰς «Finanzarchiv» Band 3 H. 4 (1935) σελ. 543 ἐπ.— *J. Jessen*, Wehrwirtschaft u. Finanzpolitik. Εἰς «Finanzarchiv» B. 5, H. 1, σ. 1 ἐπ.— *Barbarino Otto*, Steuerpolitik im Kriege. Εἰς «Jahrbücher für Nationalökonomie u. Statistik» Band 150, H. 6, Dez. 1939.— *A. Piatier*, Économie de guerre, Paris 1939.— *Fleischer A.*, Kriegsfiananzierung unter Einschluss des totalen Krieges. Berlin 1939.— *M. Archie*, Le prélèvement sur le capital en Italie. Εἰς «Revue d'Économie Politique» sept. - décembre 1939, σελ. 1539 ἐπ.— *P. Reynaud*, Courage de la France, Paris 1939.— *J. Dubergé*, L'évolution de la politique fiscale des salaires en France. Εἰς «Revue Politique et Parlementaire» janvier 1940.— *Société des Nations*, Aperçu de la situation économique mondiale. 1938 - 39, Genève 1939.— *G. Cassel*, Shortage and Purchasing Power. Εἰς «Skandinawiska Aktien» (Quarterly Review) January 1940.— *R. Seiler*, Japans Kriegsfiananzierung. Εἰς «Vierteljahrshäfte zur Wirtschaftsforschung» 1938-39, H. 4, σ. 433 ἐπ. *J. Keynes*, Compulsory Savings. Δύο ἄρθρα δημοσιευθέντα εἰς τοὺς «Times» τῆς 14, 15 καὶ 28 Νοεμβρίου 1939.— *Τοῦ αὐτοῦ*, The income and fiscal Potential of Great Britain. Εἰς «The Economic Journal» December 1939.

μένης δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἀπέκτησε μεγαλειτέραν σπουδαιότητα, ἀφ' ἧς μάλιστα ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ δύναται νὰ ἀποθῇ, ἐν ὀργανικῇ συναρτήσῃ πρὸς τὴν γενικωτέραν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν πολιτικὴν, ἐπωφελῆς, ὡς μέσον τονώσεως καὶ ἀναζωογονήσεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων ἐκάστης χώρας καὶ ἐπιτεύξεως τῶν γενικωτέρων κρατικῶν σκοπῶν.

* * *

Ἡ πολεμικὴ οἰκονομία, ἣτις περιλαμβάνει ὅλας τὰς προσπάθειας καὶ ὅλα τὰ μέτρα, ποὺ ἀποβλέπουν εἰς τὴν προπαρασκευὴν, ὀργάνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς οἰκονομικῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ πολέμου, διαφέρει ἀπὸ τὴν εἰρηνικὴν οἰκονομίαν, κυρίως, ἐκ τοῦ σκοποῦ της. Σκοπὸς τῆς οἰκονομίας, ἐν καιρῷ εἰρήνης, εἶναι ἡ μεγίστη ἱκανοποίησις τῶν ἀναγκῶν, ἐνῶ σκοπὸς τῆς οἰκονομίας ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἡ μεγίστη ἱκανότης διὰ τὴν κάλυψιν κάθε δυνατῆς πολεμικῆς ἀνάγκης.

Οὕτω κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου ἐπέρχεται μία βασικὴ στροφή τόσο εἰς τὴν οἰκονομικὴν διάταξιν τῶν πρὸς ἱκανοποίησιν ἀναγκῶν ὅσον καὶ εἰς τὰ πρὸς κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τούτων οἰκονομικὰ μέσα.

Τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἐπεῖγον τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν ἀνατρέπει ἄρδην τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ὑφισταμένην ἱεραρχίαν, διὰ τοποθετήσεως εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν. Αἱ συνήθεις ἀνάγκαι «ἐπενδύσεων» ὑποχωροῦν χάριν τῶν καταναλωτικῶν ἀναγκῶν πρὸς ἐνέργειαν τοῦ πολέμου. Καταναλωτικοῦ χαρακτῆρος εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ δαπάναι αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἴδρυσιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν πολεμικῶν βιομηχανιῶν. Ὁ τομεὺς τῆς κρατικῆς δράσεως, ἐν τῷ συνόλῳ, διευρύνεται, δι' ὑποκαταστάσεως πλείστων μέχρι τοῦδε δραστηριοτήτων τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας.

Σημαντικαὶ διαρθρωτικαὶ μεταβολαὶ ἐπέρχονται ἐπίσης καὶ εἰς τὸ σύστημα τῶν δυνατοτήτων καλύψεως τῶν ἀναγκῶν. Ἐν πρώτοις λαμβάνει χώραν γενικὴ ἀντικατάστασις τῶν ἐν περιόδῳ εἰρήνης ἐργατικῶν δυνάμεων — ἀπασχολουμένων ἐφεξῆς εἰς τὰ κατ' ἐξοχὴν πολεμικὰ ἔργα — διὰ τῶν, περιορισμένης παραγωγικῆς δυναμικότητος, ἐφεδρικῶν, μέχρι τοῦδε, δυνάμεων. Περαιτέρω ἐπέρχονται διαταραχαὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς πρώτας ὕλας, τὰ εἶδη διατροφῆς καὶ τὰ ἔτοιμα προϊόντα, συνεπεία διακοπῆς ἢ δυσχεράσεως τῶν μέχρι τοῦδε συναλλακτικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν. Τέλος σημαντικὸν παράγοντα παρακωλύσεως τοῦ συστήματος καλύψεως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐμπολέμου χώρας δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατάληψις καὶ κατοχὴ ἐθνικῶν

ἔδαφῶν καὶ ὁ ἐντεῦθεν προκαλούμενος ἀποκλεισμός σπουδαίων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν.

Ἐν ὧσφι ὅλων αὐτῶν τῶν ὑπὸ τοῦ συγχρόνου πολέμου προκαλουμένων διαρθρωτικῶν μεταβολῶν ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ θέτει πρὸ αὐτῆς νέους σκοπούς, ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ συνόλου τῶν λαμβανομένων μέτρων διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου. Ἡ θέσις τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κεφαλαίου, τὸ πρόβλημα τῆς ρυθμίσεως τῶν τιμῶν, ἡ νέα διάρθρωσις τῶν παραγωγικῶν κλάδων καὶ ἰδίᾳ τῆς βιομηχανίας, εἶναι ζητήματα μὲ τὰ ὅποια θ' ἀσχοληθῇ ἡ πολεμικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ. Ἡ ἀντίληψις τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς σημασίας τῆς δράσεως ταύτης τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς θὰ δώσῃ τὸ μέτρον τῆς κατανοήσεως τῆς μεγάλης σπουδαιότητος, τὴν ὁποίαν προσλαμβάνει, ὑπὸ τὰς συγχρόνους πολεμικὰς συνθήκας, ἡ πολεμικὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ.

2. Ἡ ἀποστολὴ τῆς πολεμικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν αὔξουσαν σπουδαιότητα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι καὶ ἡ διεύρυνσις τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς δημοσιονομικῆς δράσεως. Ὁ ρόλος τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἀποκτᾷ μεγαλειτέραν σημασίαν ἢ πρότερον. Δὲν περιορίζεται μόνον αὕτη εἰς τὴν ἀπλὴν ἐξεύρεσιν χρηματικῶν πόρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν. Πρέπει ἡ ὑπὸ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἀκολουθουμένη κατεύθυνσις νὰ εὐρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς λαμβανόμενα μέτρα, τὰ συνδεόμενα μὲ τὴν ρύθμισιν τῆς παραγωγῆς, τῶν ἐπενδύσεων καὶ τῆς καταναλώσεως, νὰ ἐνισχύῃ δὲ τὴν ἐν πολέμῳ οἰκονομικὴν πολιτικὴν εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ὑπ' αὐτῆς τεθειμένων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν. Οὕτω τὸ περιεχόμενον τῆς ὑπὸ τὰς συγχρόνους πολεμικὰς συνθήκας δημοσιονομικῆς πολιτικῆς καθίσταται εὐρύτερον καὶ σημαντικώτερον, ἐσφαλμένοι δὲ τυχόν κατευθύνσεις ταύτης ἔχουν βαθυτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς ἐμπολέμου χώρας, ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῆς μετώπου καὶ τελικῶς ἐπὶ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου.

Ἡ ἀποστολὴ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἐν καιρῷ πολέμου ἔχει οὕτω πολλαπλοῦν περιεχόμενον:

Ἀπὸ ταμειευτικῆς ἀπόψεως ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ὀφείλει νὰ ἐξεύρῃ τὰ διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου ἀπαιτούμενα χρηματικὰ μέσα.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας ὀφείλει ἐν τῇ ἀναζητήσει τῶν μέσων χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου νὰ ἐνεργήσῃ

κατὰ τρόπον προάγοντα τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἢ τοῦλάχιστον ζημιοῦντα κατὰ τὸ δυνατόν ὀλιγώτερον ταύτην.

Ἀπὸ πολεμικῆς οἰκονομικῆς ἀπόψεως, δέον αἱ κατευθύνσεις τῆς πολεμικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς νὰ ἐναρμονίζονται πρὸς τοὺς εἰς τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν τιθεμένους σκοπούς.

Τέλος ἀπὸ κοινωνικοπολιτικῆς ἀπόψεως ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἔχει καθῆκον τὰ ἐκ τοῦ πολέμου προκύπτοντα βάρη τῆς ιδιωτικῆς οἰκονομίας νὰ κατανείμῃ κατὰ τόν, κατὰ τὸ δυνατόν, δικαιότερον τρόπον μεταξὺ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ τελευταία αὕτη ἀξίωσις δὲν ἔχει μικροτέραν σημασίαν τῶν δύο προηγουμένων. Ὡς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Jecht, τίποτε δὲν ἡμπορεῖ νὰ κάμψῃ περισσότερο ἐν ᾧρᾳ πολέμου τὴν ψυχικὴν δύναμιν ἀντιδράσεως ἐνὸς λαοῦ ὅσον ἡ διαπίστωσις εὐρέων μαζῶν αὐτοῦ ὅτι ἔναντι τῶν ἰδικῶν των θυσιῶν καὶ στερήσεων προκύπτουν ἐκ τοῦ πολέμου τεράστια κέρδη καὶ σημαντικὰ προνόμια ὑπὲρ ἄλλων κοινωνικῶν τάξεων¹. Ἐπὶ πλέον ἡ κατὰ τὸν πόλεμον διαμόρφωσις ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκῶν εἰσοδηματιακῶν συνθηκῶν ὑπὲρ ὠρισμένων τμημάτων τοῦ πληθυσμοῦ προκαλεῖ συνεπείας, αἱ ὁποῖαι ἐπιβιοῦν τοῦ πολέμου καὶ ἐπιφέρουν ἀποτόμους καὶ βαθείας μεταβολὰς εἰς τὴν κοινωνικὴν σύνθεσιν τῆς τέως ἐμπολέμου χώρας.

II.

ΜΕΣΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Αἱ γενικαὶ οἰκονομικαὶ καὶ δημοσιονομικαὶ βάσεις.

Μετὰ τὸν καθορισμὸν τῶν σκοπῶν καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου, ἀνακύπτει πρὸς ἐξέτασιν τὸ ζήτημα τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς ὑφιστάμενων μέσων πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν ἐπιδιώξεών της.

Τὰ οἰκονομικὰ ταῦτα μέσα, ἀποτελοῦν τὰς γενικωτέρας οἰκονομικὰς καὶ δημοσιονομικὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ πολεμικὴ οἰκονομία. Τὰ πρὸς χρηματοδότησιν τοῦ πολέμου μέσα δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς δύο γενικὰς κατηγορίας:

Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰς γενικωτέρας οἰκονομικὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ πολεμικὴ οἰκονομία: εἶναι τὰ οἰκονομικὰ μέσα.

¹ H. Jecht, Krieasfinanzen, Jena 1938 σ. 42.

Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὰ κυρίως δημοσιονομικὰ μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ πολέμου, τὰ ὁποῖα, ὅμως, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιδράσεων ἔχουν καὶ γενικώτερον κοινωνικοοικονομικὸν χαρακτήρα.

α) Οἰκονομικά.

Εἰς τὰ γενικώτερα μέτρα τῆς πρώτης κατηγορίας δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰς ἑξῆς δυνατότητας:

α) Ἀνύψωσις καὶ ἀναπροσαρμογὴ τοῦ ἐπιπέδου τῆς παραγωγικῆς ἱκανότητος τῆς χώρας ἐν σχέσει πρὸς τὴν εἰρηνικὴν περίοδον. Ἡ κατεύθυνσις αὕτη εἶναι ἀναγκαία, καθόσον βασικὴ προϋπόθεσις τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν εἶναι ἡ ὑπαρξίς ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν πόρων. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἐπαγρύπνησις καὶ παρακολούθησις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἰδίᾳ δὲ τῶν συνθηκῶν τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Θὰ πρέπει νὰ ἐνισχύωνται μὲ κάθε τρόπον αἱ ἐξαγωγικαὶ ἐκεῖναι βιομηχανίαι αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπηρεάζονται ὑπὸ τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας καὶ θὰ πρέπει αἱ ἐργατικαὶ δυνάμεις νὰ χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸν δυνατόν καλύτερον τρόπον ἀπὸ πολεμοοικονομικῆς ἀπόψεως. Κατὰ τοῦτο ἄλλως τε διαφέρει ὁ σύγχρονος πόλεμος τῶν προγενεστέρων, ὅτι τὰ Κράτη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολεμικῆς περιόδου ὀργανώνουν τὴν παραγωγικὴν τῶν δυναμικότητα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ταυτοχρόνως νὰ χρησιμοποιοῦνται ὅλαι αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις κατὰ τὸν ἀποτελεσματικώτερον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τελικῆς νίκης τρόπον.

Ἡπραγματοποιήσις ὅμως τῆς δυνατότητος ταύτης ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων προϋποθέσεων, ἡ συνδρομὴ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι πάντοτε ἐξησφαλισμένη. Περισσότερον ἀποτελεσματικὴ ἐμφανίζεται ἡ ἀναπροσαρμογὴ πρὸς τὰς νέας συνθήκας καὶ ἡ μετατροπὴ εἰς πολεμικὰς βιομηχανίας σημαντικῶν κλάδων τῆς ἐν εἰρήνῃ οἰκονομίας. Ὁ τελευταῖος οὗτος τρόπος ἀντιμετωπίσεως τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν τυγχάνει σήμερον εὐρείας χρησιμοποίησεως.

β) Ἀναστολὴ τῶν «ἐπενδύσεων» τῶν μὴ πολεμικῶν οἰκονομιῶν καὶ χρησιμοποίησις διὰ πολεμικοὺς σκοποὺς τῶν ἐντεῦθεν ἐξοικονομουμένων κεφαλαίων καὶ ἐργατικῶν χειρῶν.

γ) Χρησιμοποίησις τῶν ὑπαρχόντων ἀποθεμάτων τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Τὰ ἀποθέματα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ἀποθέματα πολεμικῶν πρώτων ὑλῶν καὶ

εἰδῶν διατροφῆς τῶν δημιουργηθέντων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰρήνης διὰ τῶν κρατικῶν μέτρων οἰκονομικῆς προπαρασκευῆς τοῦ πολέμου.

δ) Χρησιμοποίησις τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διαθεσίμων τῆς χώρας. Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τούτων ἐπιτυγχάνεται εἰσαγωγή ἑξωθεν πολεμικοῦ ὕλικου καὶ πρώτων ὑλῶν πέραν τῶν ὀρίων τῶν τιθεμένων ὑπὸ τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν λογαριασμῶν.

β) Δημοσιονομικά.

Οἱ κυρίως ὅμως τρόποι χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξετάσωμεν καὶ εἰδικώτερον, εἶναι:

- α) ἡ χρησιμοποίησις ἐκ τῶν προτέρων δημιουργηθέντος δημοσίου θησαυροῦ καὶ ἀποθεμάτων χρυσοῦ,
- β) ὁ περιορισμὸς τῶν μὴ πολεμικῶν δαπανῶν,
- γ) ἡ φορολογία,
- δ) ὁ δανεισμὸς, καὶ
- ε) ἡ αὐξήσις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας.

Κατωτέρω θὰ ἐξετάσωμεν τὰ διάφορα ταῦτα δυνατὰ συστήματα χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου καὶ θὰ καθορίσωμεν τὴν σχετικὴν σπουδαιότητα ἐκάστου τούτων.

* * *

Ἡ χρησιμοποίησις δημοσίου θησαυροῦ καὶ ἀποθεμάτων χρυσοῦ. Ὡς καὶ ἐκ τοῦ προηγουμένου παγκοσμίου πολέμου ἀπεδείχθη ἡ δημιουργία δημοσίου θησαυροῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν ἔστω καὶ τῶν πρώτων πολεμικῶν δαπανῶν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀντιθαίνει πρὸς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς δημοσίας οἰκονομικῆς, εἶναι μέσον ἐλάχιστα ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον προορίζεται. Ἡ σημασία αὕτη τοῦ δημοσίου θησαυροῦ κατέστη ἔτι μικροτέρα ὑπὸ τὰς συγχρόνους πιστωτικὰς συνθήκας. Πράγματι ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς πίστεως σήμερον καθιστᾷ εἰς τὸ Κράτος λίαν εὐχερῇ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν πρώτων πολεμικῶν πόρων, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς τὸν δημόσιον θησαυρόν.

Ἐὰν ὅμως ὁ δημόσιος θησαυρὸς στερεῖται σημασίας ὥς μέσου καλύψεως πολεμικῶν δαπανῶν, ἡ διατήρησις ἀποθεμάτων χρυσοῦ προσλαμβάνει μεγάλην σπουδαιότητα, ἰδίᾳ ὑπὸ τὰς συγχρόνους πολεμικὰς συνθήκας, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πληρωμῶν.

Ἡ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ὑπαρξίς εἰς τὴν ἐμπόλεμον χώραν μεγάλων ἀποθεμάτων χρυσοῦ διανοίγει εἰς ταύτην τὴν δυνατότητα πληρωμῆς τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ παρεγγελιῶν, καθισταμένη οὕτω ἐκ τῶν σημαντικωτέρων παραγόντων τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτῆς ἐξοπλισμοῦ. Κατὰ ταῦτα ἡ λειτουργία τοῦ δημοσίου θησαυροῦ κατὰ τὸν σύγχρονον πόλεμον ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὴν ἄμεσον χρηματοδότησιν τοῦ πολέμου, ἀλλ' εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πληρωμῶν διὰ τὰς εἰσαγωγὰς πρώτων ὑλῶν, πολεμικῶν εἰδῶν καὶ εἰδῶν διατροφῆς.

Ὁ περιορισμὸς τῶν μὴ πολεμικῶν δαπανῶν. Ἄμεσος συνέπεια τῆς πολεμικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς εἶναι ὁ περιορισμὸς τῶν ἀστικῶν δαπανῶν μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου ποὺ δὲν παραθλάπτεται ἡ ὅλη οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. Τὰ ἐντεῦθεν ὅμως μέλλοντα νὰ προκύψουν ἔσοδα εἶναι περιορισμένα καὶ ἀσήμαντος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ συμβολὴ τοῦ ἐν λόγῳ παράγοντος. Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ περιπτώσεις ὅπου ἀνακύπτουν καὶ νέαι ἀστικαὶ δαπάναι πρὸς ἱκανοποίησιν ἢ ποὺ ἀπαιτοῦνται νέα ἔσοδα διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὑφισταμένων ἀστικῶν δαπανῶν ἢ ἀπὸδοσις τῶν φόρων, συνεπεία τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν, περιορίσθη.

2. Ἡ φορολογία ὡς μέσον καλύψεως τῶν πολεμικῶν δαπανῶν.

Αἱ συνήθεις μορφαὶ καλύψεως τῶν πολεμικῶν δαπανῶν εἶναι ἡ φορολογία καὶ τὸ δάνειον. Περὶ τῆς σκοπιμότητος τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν τῶν πηγῶν τούτων ὑφίσταται παλαιόθεν θεωρητικὴ διαμάχη, ὀφειλομένη ἐν πολλοῖς εἰς τὴν διάφορον σκοπιὰν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐρευνᾶται ἡ σκοπιμότης αὕτη.

Ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν φορολογίαν παρουσιάζει πλεονεκτήματα ἀπὸ ταμιευτικῆς ἀπόψεως, ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως, ἀπὸ ἀπόψεως αὐτονόμου δημοσίας οἰκονομικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς οἰκονομίας.

α) Ἡ ταμιευτικὴ καὶ κοινωνικὴ ὑπεροχὴ τῆς φορολογίας.

Ἡ ταμιευτικὴ ὑπεροχὴ τῆς φορολογίας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι αὕτη εἶναι εὐθηνότερα τοῦ δανεισμοῦ, καθόσον ὁ δανεισμὸς ἀπαιτεῖ προσθέτους δαπάνας διὰ τὴν ἀπόσβεσιν καὶ ἐξυπηρέτησιν τῶν συναφθέντων δανείων.

Ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως ὑπερέχει, ὁμοίως, ἡ φορολογία ἄλλων μορφῶν χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου, καθόσον ἐπιτρέπει τὴν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ δικαίαν καὶ προσήκουσαν κατανομήν τῶν πολεμικῶν βαρῶν. Διὰ τῆς φορολογίας ἐπιτυγχάνεται ἐπίσης ἡ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα συμμετοχὴ εἰς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων, πραγματοποιουμένης οὕτω τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ἀτομικῶν οἰκονομιῶν κατὰ τὸ μέτρον τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος τούτων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἄλλως τε, ὠρισμένοι κοινωνικαὶ τάξεις, αἱ εὐρισκόμεναι πλησιέστερον πρὸς τὰς πολεμικὰς βιομηχανίας καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἀποκομίζουν σημαντικὰ ἔκτακτα κέρδη ἢ βαρεῖα φορολόγησις τῶν ὁποίων εἶναι πλέον ἢ ἐνδεδειγμένη.

Ἡ διὰ τῆς φορολογίας κάλυψις τῶν πολεμικῶν δαπανῶν ἐπιβάλλεται ὡσαύτως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως αὐτονόμου, δημοσιονομικῶς, ἀντιμετωπίσεως τῶν πολεμικῶν δαπανῶν. Αἱ πολεμικαὶ δαπάναι δὲν εἶναι ἀποδοτικαὶ οὔτε παραγωγικαί. Ὁ ἐνδεικνυόμενος κατὰ συνέπειαν τρόπος καλύψεως αὐτῶν, ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως, εἶναι ἡ φορολογία.

β) Ἡ φορολογία ὡς μέσον περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας ἡ φορολογία παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα ὅτι συντελεῖ διὰ τῆς μειώσεως τῶν εἰσοδημάτων εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς καταναλώσεως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνεται ὁ ἐπιθυμητὸς περιορισμὸς τῆς ζήτησεως ἀγαθῶν ἰδιωτικῆς ἀνάγκης καὶ ἐνισχύεται ἡ χρησιμοποίησις τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων διὰ τὴν κάλυψιν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν. Ἡ λειτουργία αὕτη τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ἐμφανίζεται ὡς σημαντικὸς παράγων τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως τοῦ πολέμου.

Ἴδου ἐν συντομίᾳ ἡ δικαιολογητικὴ τῆς βάσις :

Αἱ ἰδιωτικαὶ ἀνάγκαι πρέπει νὰ περιορισθοῦν καὶ τὰ ἐντεῦθεν μέλλοντα νὰ προκύψουν ἀγαθὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν κατὰ μέγα μέρος διὰ τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας. Τὸ μεγαλείτερον τμῆμα τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος πρέπει νὰ διατίθεται διὰ τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν. Αἱ πολεμικαὶ ἀνάγκαι προέχουν τῶν λοιπῶν ἀναγκῶν τόσον τῆς ἰδιωτικῆς ὅσον καὶ τῆς κρατικῆς οἰκονομίας.

Ὁ περιορισμὸς ὅμως τῆς καταναλώσεως ἐπιβάλλεται καὶ δι' ἓνα πρόσθετον ἀκόμη λόγον, διὰ ν' ἀποφευχθῇ ἡ ἀδικαιο-

λόγητος ὕψωσις τῶν τιμῶν. Διότι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ἐν καιρῷ πολέμου δέον νὰ εἶναι ἡ διατήρησις ἰσορροπίας μεταξὺ τῆς συνολικῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν ζήτησιν καὶ τοῦ συνόλου τῶν διαθεσίμων ἀγαθῶν, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν προσφοράν. Ἡ ἰσορροπία αὕτη δύναται νὰ διαταραχθῇ συνεπείᾳ δύο γεγονότων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν εἶναι φύσεως οἰκονομικῆς, τὸ δὲ ἕτερον φύσεως δημοσιονομικῆς. Πρῶτον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐπέρχεται σημαντικὴ μείωσις τοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος. Αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι μέγα μέρος τῶν τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ ἀποσπᾶται λόγῳ τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐκ τῶν παραγωγικῶν τοῦ ἀσχολιῶν καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς μειώσεως, λόγῳ τῶν ἀμέσων συνεπειῶν τοῦ πολέμου, τῆς ἐθνικῆς περιουσίας, σημαντικῆς πηγῆς εἰσοδήματος. Εἰς τὴν μείωσιν ὅμως ταύτην τοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος δὲν ἀνταποκρίνεται ἡ ἐπερχομένη μείωσις τοῦ ὀνομαστικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Διότι ὠρισμέναι οἰκονομίαι δὲν παρουσιάζουν μεταβολὴν τῆς εἰσοδηματικῆς τῶν καταστάσεως, ἣτις οὕτω παραμένει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τῶν συνεπειῶν τοῦ πολέμου.

Ἀπὸ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως ἡ διατάραξις τοῦ προϋφισταμένου ἰσοζυγίου ἐπέρχεται ὡςάκις τὸ Κράτος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, κάμει χρῆσιν τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς πρὸς κάλυψιν τῶν ἀμέσων πολεμικῶν δαπανῶν. Τὸ Κράτος προσφεύγει εἰς τὴν ἐκδοτικὴν Τράπεζαν πρὸς ἐξεύρεσιν ἀμέσων πόρων. Ὅταν τὰ νεοεκδοθέντα γραμμάτια ἔλθουν εἰς τὴν κυκλοφορίαν αὐξάνουν τὴν ὀνομαστικὴν καταναλωτικὴν ἱκανότητα ὠρισμένων κοινωνικῶν τάξεων.

Ἡ ἀνισορροπία αὕτη προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ὁδηγεῖ εἰς ὕψωσιν τῶν τιμῶν. Διὰ ν' ἀποφύγωμεν τὴν ὕψωσιν ταύτην πρέπει νὰ περιορίσωμεν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Cassel, τὴν ἀνωμάλως ὑψηλὴν καταναλωτικὴν δύναμιν². Αἱ ἀνάγκαι τῶν καταναλωτῶν πρέπει νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐκεῖνο εἰς τὸ ὅποιον θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἱκανοποιηθοῦν αὗται ἐκ τῶν διαθεσίμων πραγματικῶν ἀγαθῶν.

Ἐὰν ἡ διαθέσιμος καταναλωτικὴ δύναμις ὑπερβαίῃ τὴν ἀξίαν τῶν διαθεσίμων ἀγαθῶν — μὲ ὁμαλὰς τιμὰς — πρέπει αὕτη νὰ μειωθῇ διὰ τῆς καταλλήλου φορολογικῆς πολιτικῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ἄσκοπον, προσθέτει ὁ Cassel, νὰ παραπονῇται τις διὰ τοὺς φόρους οἱ ὅποιοι περιορίζουν τὴν κατανάλωσιν.

² G. Cassel, Shortage and Purchasing Power in wartime, εἰς «Skandinaviska Banken» (Quartely Rewiew) January 1940 σ. 1.

Περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος, ὅμως, τῆς φορολογίας, ὡς μέσου περιοριστικοῦ τῆς καταναλώσεως, δὲν ὑφίσταται ὁμοφωνία. Τινὲς προτείνουν ἄλλα μέτρα, περισσότερον κατ' αὐτοὺς δραστικά, διὰ τὴν πολεμικοοικονομικὴν ταύτην λειτουργίαν. Ὡς τοιαῦτα μέτρα προτείνονται: ἡ προπαγάνδα, ἡ ρύθμισις τῆς καταναλώσεως, ἡ ὑψωσις τῶν τιμῶν καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις. Ἄς ἴδωμεν τὴν συμβολὴν ἐκάστου τῶν συστημάτων τούτων.

Ἡ προπαγάνδα εἶναι μέτρον περιορισμένης ἀποτελεσματικότητος. Ἐφαρμοζομένη ἐπὶ εἰδῶν εὐρισκομένων εἰς μικρὰς ποσότητας δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα. Μεγάλας πιθανότητος ἐπιτυχίας παρουσιάζει αὕτη ἐπὶ ἀντικειμένων καὶ εἰδῶν διατροφῆς ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ὑφίσταται στενότης.

Ἡ ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις τῆς καταναλώσεως, ἀπὸ θεωρητικῆς τοῦλάχιστον ἀπόψεως, παρουσιάζει περισσότερον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα εἰς τὴν προσπάθειαν κατευθύνσεως τῆς καταναλώσεως καὶ περιορισμοῦ ταύτης συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφαρμόζεται σήμερον ἐν Γερμανίᾳ ὅπου ἰσχύουν ποσοτικοὶ περιορισμοὶ καταναλώσεως. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν ἀφοροῦν μόνον τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ παραχθοῦν ἢ νὰ εἰσαχθοῦν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ ἡ ἐγχώριος παραγωγή. Διὰ τοῦ ἀναγκαστικοῦ τούτου περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποφεύγονται αἱ συνέπειαι τῆς ἀνισοροπίας μεταξὺ ζητήσεως καὶ προσφορᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραμένει εἰς χεῖρας τῶν ἰδιωτῶν μεγαλότερον τμήμα εἰσοδήματος ἀδιάθετον, τὸ ὁποῖον περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος ὑπὸ τύπον δανείου.

Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τοῦ συστήματος τῆς ρυθμίσεως τῆς καταναλώσεως δὲν δύναται κατὰ κανόνα νὰ ἐπεκταθῇ πέραν τῶν εἰδῶν διατροφῆς. Ἡ εἰς εὐρυτέραν κλίμακα ρύθμισις διὰ δελτίων τῆς καταναλώσεως πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως εἶναι ἀνωφελής, διότι ἐπιτυγχάνει ἀπλῶς νὰ μεταθέτῃ τὴν κατανάλωσιν ἀπὸ τὰ ρυθμιζόμενα εἶδη εἰς τὰ μὴ ρυθμιζόμενα τοιαῦτα. Οὕτω εἰς τὴν Γερμανίαν σήμερον παρατηρεῖται τάσις πρὸς ἀγορὰν ἀντικειμένων πολυτελοῦς ἀνάγκης, μὴ ὑπαγομένων εἰς τὴν ρύθμισιν, π. χ. ἔργα τέχνης κλπ. Ἡ διὰ δελτίων ρύθμισις τῆς καταναλώσεως εἶναι κατ' ἀρχὴν μία κακὴ μέθοδος, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Keynes, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀποψιν ὅτι ἕκαστος καταναλίσκει κανονικῶς τὸ αὐτὸ ποσὸν ἑνὸς δεδομένου εἴδους. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου ἀπαιτεῖ τεραστίαν γραφειοκρατικὴν ἀπασχόλησιν καὶ ἀνάλογον κρατικὴν ὀργάνωσιν.

Ἡ ὑψώσεις τῶν τιμῶν προτείνεται ἐπίσης παρὰ πολλῶν ὡς μέσον περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως. Αὕτη περιστέλλει τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν κατανάλωσιν.

Τὸ ζήτημα τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἀνακύπτει ἀφ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον. Διότι μία, μέχρις ὠρισμένου ὁρίου, ὑψώσεις τῶν τιμῶν εἶναι ἀναπόφευκτος καὶ ἀποτελεῖ σύνηθες φαινόμενον, τὴν ὑπαρξιν τοῦ ὁποίου οὐδεὶς δύναται νὰ παραβλέψῃ. Οὕτω κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου παρατηρεῖται ὑψώσεις τῶν τιμῶν, ὀφειλομένη εἰς πραγματικούς λόγους. Ἡ αὔξεις τῶν ἐξόδων μεταφορᾶς, ἡ αὔξεις τῶν ἀσφαλίστρων, ἡ ὑψώσεις ὠρισμένων τιμῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ συντείνουν εἰς τὴν ἄνοδον τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν κατὰ ἓνα ποσοστὸν 10 - 15 %.

Διαφορετικὰ ὅμως ἔχει τὸ ζήτημα εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἠθελμένης ὑψώσεως τῶν τιμῶν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Εἶναι ἡ περίπτωσις τοῦ πληθωρισμοῦ. Αἱ τιμαὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἀνέρχονται σημαντικῶς, νέα μέσα πληρωμῶν τίθενται εἰς κυκλοφορίαν, ἡ ὀνομαστικὴ ἀγοραστικὴ δύναμις μεταβάλλεται ἀνίσως καὶ οὐχὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἱκανότητα ἐκάστου. Οὕτως, ὁ πληθωρισμὸς δημιουργεῖ τοιαύτας δυσμενεῖς συνεπείας, ὥστε τελικῶς τὰ ἀπὸ ἀπόψεως περιορισμοῦ καταναλώσεως πλεονεκτήματα ἐξουδετεροῦνται ὑπὸ τῶν γενικωτέρας φύσεως οἰκονομικῶν καὶ δημοσιονομικῶν συνεπειῶν.

Ἄς ἴδωμεν ἤδη τὴν σημασίαν τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως ἥτις τελευταίως ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ ἄγγλου οἰκονομολόγου Keynes³ καὶ φαίνεται υἱοθετουμένη ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ⁴.

Ὁ Keynes ὑπεστήριξε τελευταίως ὅτι ὁ περιορισμὸς τῆς καταναλώσεως δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ οὐχὶ διὰ τῆς φορολογίας,

³ I. Keynes ἄρθρον εἰς «Times» τῆς 15 Νοεμβρίου 1939.

⁴ Τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως ἐξήγγειλεν ἐν Γερμανίᾳ ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἑθνικῆς Οἰκονομίας Δρ. Funk εἰς λόγον του ἐκφωνηθέντα τελευταίως εἰς Salzburg. Εἰς τὸν λόγον του τοῦτον ὁ Γερμανὸς ὑπουργὸς ἀνέπτυξε τὰ ἐκ τῆς «Zwangssparens» μέλλοντα νὰ προκύψουν διὰ τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν τῆς Γερμανίας ὀφέλη. Πρὸς σχετικῶς «Neue Zürcher Zeitung» τῆς 4 Ἰανουαρίου 1940. Ὡσαύτως ἐν Ἰαπωνίᾳ ἔτυχε μερικῆς ἐφαρμογῆς τὸ σύστημα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποταμιεύσεως, πρὸς τὸν σκοπὸν περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως καὶ διευκολύνσεως τῆς δανειακῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους. (Βλ. Société de Nations, Revue de la Situation économique mondiale, 1938/39 Genève 1939 σ. 45.)

ἀλλὰ διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως ^{4α}. Διὰ τῆς ὑποχρεωτικῆς καταβολῆς τμήματος τῶν ἐκ μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν εἰσοδημάτων εἰς τὸ Ταχυδρομικὸν Ταμιευτήριον καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ δανεισμοῦ εἰς τὸ Κράτος, ἐπέρχεται ἅφ' ἑνὸς μὲν ὁ περιορισμὸς τῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως, ἅφ' ἑτέρου δὲ ἀποφεύγονται αἱ δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τῆς φορολογίας.

Ἡ πρότασις τοῦ Keynes, μεταθέτει τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν φορολογίαν εἰς τὸ δάνειον. Ἐνῶ δέ, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀντιμετωπίζει κατὰ ἓνα τρόπον διὰ τὰς χώρας ὅπου ὑφίστανται αἱ εὐνοϊκαὶ πρὸς τοῦτο συνθήκαι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προτεινομένου συστήματος, τὸ ζήτημα τοῦ περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως, δὲν ἀντιμετωπίζει τὴν δημοσιονομικὴν πλευρὰν τοῦ ζητήματος. Τὸ ζήτημα τοῦτέστι τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν δανείων τῶν διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως μελλόντων νὰ συναφθοῦν. Ἐπὶ πλεόν ἢ ὑπὸ τοῦ Keynes, προτεινομένη ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις γίνεται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξυπηρετήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ ἐπιβαρύνει οὕτω ὠρισμένας κοινωνικὰς τάξεις, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τάξεις ἀσθενοῦς οἰκονομικῆς δυναμικότητος.

Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις εἶναι παραδεκτὴ, ἐφ' ὅσον ἡ μορφή ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζεται ἐξασφαλίζει τὴν ἐξ ἴσου ὑπαγωγὴν εἰς ταύτην ὅλων τῶν χρηματικῶν εἰσοδημάτων. Δὲν πρέπει αὕτη νὰ εἶναι μονομερὴς καὶ ν' ἀποβαίνει εἰς βάρος ὠρισμένων μόνον κοινωνικῶν τάξεων. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην ἡ ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις, συνδυαζομένη μὲ τὴν δανειακὴν καὶ φορολογικὴν πολιτικὴν, δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας, κατὰ τρόπον σκόπιμον ἀπὸ ἀπόψεως δημοσιονομικῆς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας ⁵. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις ἐνδείκνυται, κατὰ συνέπειαν, ὡς συμπληρωματικὴ λειτουργία τῆς φορολογίας, διότι δι' ἑνὸς μικτοῦ τοιοῦτου συστήματος ἐξασφαλίζονται τὰ πολεμικοοικονομικὰ ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς πολιτικῆς καὶ ὁλοκληροῦται ἡ λειτουργία τῆς φορολογίας ὡς πρὸς τὸν περιορισμὸν τῆς καταναλώσεως.

Διότι διὰ τῆς φορολογίας μόνης, διαμορφουμένης βάσει τῶν παραδεδεγμένων δημοσιοοικονομικῶν ἀρχῶν, δὲν ἐπέρχεται πάν-

^{4α} Βλ. καὶ τὴν εἰς τὸ παρὸν τεῦχος δημοσιευομένην μελέτην τοῦ συναδέλφου κ. Ξ. Ζολώτα, Προβλήματα ἐργασίας καὶ κεφαλαίου εἰς περίοδον πολεμικῶν ἀνωμαλιῶν.

⁵ Πρὸβλ. καὶ J.Jessen, Wehrwirtschaft und Finanzpolitik, εἰς «Finanzarchiv» Β. 5, Η. 7, σ. 15.

τοτε ὁ ποθούμενος περιορισμὸς τῆς καταναλώσεως. Ἡ φορολόγησις τῶν μεσαίων καὶ τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων δὲν περιορίζει τὴν κατανάλωσιν. Εἰς τοὺς φορολογουμένους τούτους ὑφίσταται ἐπαρκὲς περιθώριον εἰσοδήματος διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν καταναλωτικῶν τῶν ἀναγκῶν. Αὐταὶ ἱκανοποιοῦνται εἰς βάρος τοῦ διὰ τὴν ἀποταμίευσιν προωρισμένου τμήματος τοῦ εἰσοδήματος.

Ἐκεῖ ὅπου ἡ φορολογία ἀσκεῖ ἀπολύτως τὴν λειτουργίαν ταύτην εἶναι εἰς τὰς τάξεις τῶν χαμηλοτέρων εἰσοδημάτων. Ἡ διὰ τῆς φορολογίας μείωσις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως περιορίζει τὴν κατανάλωσιν. Ἐνταῦθα εὐρίσκεται τὸ ἀσθενὲς σημεῖον τῆς φορολογίας. Αὕτη ἀποβαίνει ἀντικοινωνική, ἀντιλαϊκή καὶ δὲν βασίζεται ἐπὶ ὑγιῶν ἀρχῶν φορολογικῆς πολιτικῆς. Εἶναι, ὅμως, ἀναγκαῖον κακὸν ἵνα ἀποφευχθοῦν δυσμενέστεραι συνέπειαι καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας καὶ ἐπὶ τοῦ Ἔθνους. Ἐξ ἑτέρου ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ θὰ πρέπει νὰ διαμορφοῦται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε δι' ἄλλων φορολογιῶν νὰ ἐπέρχεται ἀποκατάστασις τῶν ἐντεῦθεν δημιουργουμένων ἀνισοτήτων καὶ νὰ ἱκανοποιοῦνται κατὰ τὸ δυνατόν αἱ ἀρχαὶ τῆς ἰσότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης⁶.

3. Ὅρια τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς.

Ἐν τούτοις ἡ ἀπεριόριστος χρῆσις τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς δὲν εἶναι δυνατὴ. Ἡ διὰ φόρων πλήρης κάλυψις τοῦ συνόλου τῶν δαπανῶν διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου δὲν παρουσιάζεται πραγματοποιήσιμος οὐδὲ ὅμως καὶ συμφέρουσα, ἐξεταζομένη ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως. Ἡ φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις δὲν πρέπει νὰ φθάσῃ εἰς σημεῖον ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν κάμψιν τῆς παραγωγῆς. Τὰ ὅρια βεβαίως τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως εἶναι πλέον ἐκτεταμένα κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν εἰρηνικὴν τοιαύτην. Πάντως τὰ ὅρια ταῦτα πρέπει νὰ κυμαίνωνται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν βασικῶν δημοσιοοικονομικῶν ἀρχῶν, ἥτοι τῆς ἀρχῆς τοῦ φορολογικοῦ περιορισμοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς μεγίστης κοινωνικῆς ὠφελείας⁷.

Ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ φόρου ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον φορολογουμένους εἰσφοραὶ, τὸ μέγεθος τῶν ὁποίων καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει γενικῶς ὀριζομένων μέτρων φορολογήσεως. Τοῦτο

⁶ Περὶ τῶν ἐνδεικνυομένων κατευθύνσεων τῆς πολεμικῆς φορολογικῆς πολιτικῆς θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον.

⁷ Βλ. μελέτην μας: Γενικὴ θεωρία τῆς φορολογίας, Ἀθῆναι 1939, σελ. 96.

ἔχει ὥς συνέπειαν ὅτι παραμένουν ἄθικτοι ὑπὸ τῆς φορολογίας διαθέσιμοι πηγαὶ χρηματοδοτήσεως εἰς τὰς καθ' ἑκάστα οἰκονομίας. Τὰ οὕτω προκύπτοντα περιθώρια εἰσοδημάτων δύναται τὸ Κράτος νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς χρηματοδότησιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν.

Ἐκτὸς τούτου αἱ δυνατότητες χρησιμοποίησεως τῆς φορολογικῆς πηγῆς ἔχουν σημαντικῶς περιορισθῇ κατὰ τὴν σύγχρονον περίοδον, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἀποθέματα φορολογικῆς δυναμικότητος ἔχουν μειωθῇ εἰς σημαντικὸν βαθμόν, συνεπεία τῆς ἐντόνου προσφυγῆς εἰς τὴν φορολογικὴν πολιτικὴν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον⁸. Τοιουτοτρόπως ἐξησθενίσθησαν σοβαρῶς αἱ προϋποθέσεις καρποφόρου χρησιμοποίησεως τῆς φορολογίας, ὥς κυρίου μέσου καλύψεως τῶν πολεμικῶν δαπανῶν.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἀδυναμία ἀποκλειστικῆς χρησιμοποίησεως τοῦ φόρου ὥς μέσου χρηματοδοτήσεως καθίσταται ἐμφανής, συνεπεία τῶν τεραστίων ἐξόδων τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ὁ σύγχρονος πόλεμος. Λόγω τῆς σημαντικῆς ἐξελίξεως τῆς πολεμικῆς τεχνικῆς καὶ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν ἔχει λάβει ὁ πόλεμος σήμερον ἡ διεξαγωγή αὐτοῦ ἀπαιτεῖ ὑπερόγκους δαπάνας, ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ὁποίων, διὰ μόνης τῆς φορολογίας, δὲν ἐμφανίζεται πραγματοποιήσιμος, ὅσονδήποτε ἡρωϊκὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐφαρμοζομένη φορολογικὴ πολιτική. Τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνωτέρω πιστοποιεῖ καὶ ἡ πεῖρα τοῦ τελευταίου πολέμου, εἰς τὴν χρηματοδότησιν τοῦ ὁποίου, ἡ συμβολὴ τῆς φορολογίας δὲν ἠδύνατο πράγματι νὰ ὑπερβῇ, οὐσιαστικῶς, τὰ ὅρια εἰς τὰ ὁποῖα ὥθησε ταύτην ἡ ἀκολουθηθεῖσα δημοσιονομικὴ πολιτική.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ γάλλος καθηγητὴς Henri Truchy αἱ πολεμικαὶ δαπάναι τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ 1917 ὑπερέβησαν σημαντικῶς τὸ σύνολον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος τῆς χώρας κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο⁹. Ἡ παρατήρησις αὕτη, δεικνύει κατὰ τρόπον πειστικὸν τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς φορολογικῆς πηγῆς πρὸς χρηματοδότησιν ἐνὸς συγχρόνου πολέμου. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἄλλωστε, ὅπου παλαιότερον ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ πρὸς κάλυψιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν, κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1914-1918 αὕτη ἐκάλυψε μόνον τὰ 35 % τοῦ συνόλου τῶν ἀπαιτηθεισῶν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου τούτου δαπανῶν¹⁰.

⁸ Βλ. σχετικῶς μελέτην μας: Charges fiscales et dépenses publiques. Paris 1931.

⁹ Βλ. σχετικῶς H. Truchy, les Finances de guerre de la France ἔ. ἀ.

¹⁰ Gaston Jèze. The war expenditure of France, New Haven 1927.

4. Ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ δάνειον.

Κατὰ ταῦτα μόνη ἡ φορολογία πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀπαραιτήτων μέσων διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου δὲν ἐπαρκεῖ. Ἀπαιτεῖται, κατὰ συνέπειαν, ἡ συνδρομὴ καὶ ἄλλουμέσου χρηματοδοτήσεως καὶ ἡ τοῦ δανείου.

Τὸ δάνειον, ἐξ ἄλλου, ὡς μορφή χρηματοδοτήσεως παρουσιάζει σημαντικὰ πλεονεκτήματα, τῶν ὁποίων στερεῖται ἡ φορολογία. Ἐν πρώτοις διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ δανείου ἐπιτυγχάνεται ἡ εἰς τὸ κράτος διοχέτευσις τῶν χρηματικῶν μέσων, τῶν ὁποίων τοῦτο ἔχει ἀνάγκην, ἐλευθέρως, ἀποφευγομένων οὕτω τῶν διαταραχῶν τῆς οἰκονομίας, συνεπεία ὑπερβολικῆς φορολογίας τῶν ἰδιωτικῶν εἰσοδημάτων. Διὰ τοῦ δανείου περιέρχονται εἰς τὸ Κράτος μόνον τὰ διαθέσιμα ἀποθέματα. Τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀποθεμάτων τούτων ἐνισχύει ἡ πολιτικὴ τοῦ Κράτους, ἡ ἐπιβάλλουσα εἰς τὰς ἰδιωτικὰς οἰκονομίας περιστολὴν τῶν δαπανῶν.

Εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἄλλως τε ἀποβλέπουν τὰ ἐξαγγελθέντα συστήματα ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως, εἰς τὴν δημιουργίαν τουτέστιν ἱκανῶν διαθεσίμων πόρων διὰ τὴν δανειακὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους. Ἀφ' ἑτέρου διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεωςπραγματοποιεῖται ὁ ἐπιθυμητὸς περιορισμὸς τῆς δραστηριότητος τῶν βιομηχανιῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, χάριν τῆς πολεμικῆς βιομηχανίας.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ μέθοδος τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως δὲν εἶναι ἡ μόνη ἡ ὁποία, διὰ τῆς δημιουργίας ἀποθεμάτων εἰς τὰς ἀτομικὰς οἰκονομίας θέτει τὰς προϋποθέσεις τῆς ἀσκήσεως τῆς κρατικῆς δανειακῆς πολιτικῆς. Ἦδη ἡ στροφὴ τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς χώρας πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας, ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐπενδύσεων τῶν βιομηχανιῶν εἰρηνικῆς οἰκονομίας καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς χρησιμοποίησεως τῶν σχηματισμένων ἀποθεμάτων χάριν τῶν βιομηχανιῶν τούτων, δημιουργοῦν, ἐν καιρῷ πολέμου, μίαν ἐξαιρετικὴν ἀφθονίαν χρηματικῶν μέσων καὶ διαθεσίμων πόρων διὰ τοὺς ὁποίους ἐλλείπουν αἱ δυνατότητες παραγωγικῆς χρησιμοποίησεως. Ἀκριβῶς τὰ πολεμικὰ δάνεια ἀπορροφοῦν τὰ ἐλεύθερα ταῦτα κεφάλαια, τὰ ὁποία δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ ἡ φορολογία, πλεονεκτοῦντα οὕτω σημαντικῶς ἔναντι αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης. Οὕτω τὰ πολεμικὰ δάνεια ἐκπληροῦν τὴν σημαντικὴν λειτουργίαν τοῦ νὰ καθιστοῦν δυνατὸν τὸν περιορισμὸν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων, χάριν τῆς πολεμικῆς ἀνάγκης, διὰ τῆς διοχετεύσεως τοῦ ρεύματος τῶν νεωστὶ δημιουργουμένων ἢ ἀπε-

λευθερουμένων κεφαλαίων εἰς τὸ Κράτος πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς Πολεμικῆς Οἰκονομίας¹¹.

Περαιτέρω τὰ δάνεια πλεονεκτοῦν ἔναντι τῆς φορολογίας καθόσον δι' αὐτῶν καθίσταται δυνατὴ ἡ ταχεῖα ἐξεύρεσις μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν. Δοθέντος τοῦ ἐπείγοντος χαρακτῆρος τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν τὸ πλεονέκτημα τοῦτο εἶναι λίαν σημαντικόν. Ἡ ἀξία τοῦ πλεονεκτήματος αὐτοῦ τῶν δανείων κατεδείχθη ἐπαρκῶς κατὰ τὸν παρελθόντα παγκόσμιον πόλεμον, ὡς καὶ κατὰ τὸν σύγχρονον.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν πραγματοποιεῖται διὰ τοῦ δανείου κατανομή τῶν πολεμικῶν βαρῶν εἰς μακρότερον χρονικὸν διάστημα, ἀποτρεπομένης οὕτω τῆς, συνεπείᾳ καταθλιπτικῆς πολεμικῆς φορολογίας, ὑπερβολικῆς ἐπιβαρύνσεως τῆς ἰδιωτικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ταύτης συνηγορεῖ ἀπὸ κοινωνικῆς πλευρᾶς καὶ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι τὰ βάρη τοῦ πολέμου πρέπει νὰ φέρουν καὶ αἱ μέλλουσαι γενεαί, ἐφ' ὅσον αἱ παροῦσαι συνεισφέρουν τὸ αἷμά των.

Ὁ δανεισμὸς τέλος, ἀποτελεῖ ἓνα εὐφυᾶ μηχανισμόν διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπ' ἀόριστον χρηματοδότησις τοῦ πολέμου διὰ τῶν ἰδίων κεφαλαίων, διὰ τῆς δημιουργίας τουτέστιν ἑνὸς «κυκλώματος κεφαλαίων»¹². Τὰ ὑπὸ μορφήν πολεμικῶν δανείων εἰσερχόμενα εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον κεφάλαια, διοχετεύονται ἐκ νέου, διὰ τῆς διενεργείας τῶν πολεμικῶν δαπανῶν, εἰς τὰς ἰδιωτικὰς οἰκονομίας ὑπὸ μορφήν ποικίλων ἀτομικῶν εἰσοδημάτων. Τὰ κεφάλαια ταῦτα ἐπανερχόμενα εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑπὸ μορφήν ἐγγραφῶν εἰς τὰ νέα δημόσια δάνεια χρησιμοποιοῦνται διὰ νέας πολεμικὰς δαπάνας, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν σειρὰν των τροφοδοτοῦν τὸ κύκλωμα ἐπ' ἀόριστον, ἐφ' ὅσον βεβαίως συντρέχουν ὠρισμέναι πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις (ἀπουσία ἐξαγωγικῶν κεφαλαίων εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, σταθερότης τιμῶν, ἔλλειψις ἀποθησαυρισμοῦ κλπ.).

Παρὰ τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα τοῦ δανεισμοῦ δὲν δύναται, ἐν τούτοις, νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ ἀποκλειστικὴ διὰ τούτου ἀντιμετώπισις τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν. Ἐναντι τῆς φορολογίας ὁ δανεισμὸς ὑστερεῖ. Δὲν προκαλεῖ τὰς εὐμενεῖς ταμειευτικὰς, κοινωνικὰς καὶ

¹¹ Jecht, ἔνθ' ἄνωτ. σ. 50.

¹² Βλ. «Le Temps» τῆς 8-1-1940 μὲ ἀγόρευσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας κ. Reynaud. Πρὸβλ. σχετικῶς καὶ Jens Jessen, Wehrwirtschaft und Finanzpolitik, εἰς «Finanzarchiv» ἐ. ἀ. σ. 13. Λίαν προσφυῶς ἀπεδόθη ἡ λειτουργία αὕτη τοῦ δανεισμοῦ διὰ τῆς φράσεως «ὁ πόλεμος τροφοδοτεῖ τὸν πόλεμον»

πολεμοοικονομικὰς συνεπείας, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως τῆς φορολογικῆς πηγῆς. Τὸ δάνειον περαιτέρω στερεῖται, ἀπὸ ὠρισμένων ἀπόψεων, τῆς δυνατότητος προσαρμογῆς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας. Ἰδιαιτέρως ὑστερεῖ τοῦτο ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ὅτι δὲν ἐκπληροῖ τὴν σημαντικὴν ἀποστολὴν τοῦ περιορισμοῦ τῆς ιδιωτικῆς ζητήσεως κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὰς μεταβαλλομένας κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον παραγωγικὰς κατευθύνσεις. Ἐπὶ πλέον ὑπὸ τοῦ δανείου δὲν ἐκπληροῦται ἡ σημαντικὴ ἀπαίτησις κοινωνικῆς πολιτικῆς, τῆς ὑποβολῆς δηλονότι τῶν ἀτομικῶν οἰκονομιῶν εἰς τὰ πολεμικὰ βάρη κατὰ τὸν λόγον τῆς δυναμικότητος ἐκάστης τούτων. Ἀμφότεραι αἱ προϋποθέσεις αὗται συντρέχουν μόνον εἰς τὴν φορολογίαν. Διὰ τοῦτο πρέπει κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου νὰ γίνεται προσφυγὴ εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀνωτέρω πηγὰς ἐσόδων, καὶ δὴ ἐντὸς τῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα διαγράφονται ὑπὸ τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ἐκάστης χώρας.

5. Ἡ αὔξεις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας ὡς μέσον χρηματοδοτήσεως.

Ἐν ἄλλο μέσον, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις πρὸς δημιουργίαν εὐκόλων ἐσόδων, εἶναι ἡ αὔξεις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, δηλαδή ἡ πολιτικὴ τοῦ πληθωρισμοῦ.

Ἡ αὔξεις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ὡς μέσου χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου, ὑπὸ τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν τοῦ ὅρου τούτου, ὑποστηρίζεται ὑπὸ πολλῶν οἰκονομολόγων, ἰδίᾳ γερμανῶν ¹³, ὅτι δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις, καὶ ἐφόσον κινεῖται ἐντὸς ὠρισμένων ὁρίων, ὡς σκόπιμος τόσον ἀπὸ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς οἰκονομίας.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἡ αὔξεις τῆς κυκλοφορίας παρουσιάζει, τονίζουσιν, τὸ σημαντικὸν ταμιευτικῶς πλεονέκτημα ὅτι καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ταχεῖαν καὶ ἄνετον ἐξεύρεσιν τῶν ὑπερόγκων χρηματικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τῶν πρώτων στρατιωτικῶν δαπανῶν. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐν λόγῳ πηγῆς χρηματοδοτήσεως κατὰ

¹³ H. Jecht, Kriegsfinanzen ἐνθ. ἀν. σελ. 52, A. Lampe, Allgemeine Wehrwirtschaftslehre. Jena 1938, σ. 163.

τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ὑψωτικῶς ἐπὶ τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν. Διότι τὴν ἐπίδρασιν ταύτην καθιστᾷ ἀδύνατον τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ πολέμου ἐγκαταστάσεων, ἀποθεμάτων καὶ ἐργατικῶν δυνάμεων, γενικῶς παραγωγικῶν πηγῶν, τὸ ὅριον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ὁποίων δὲν ἔχει ἐξαντληθῇ. Μέχρις ἐξαντλήσεως, ὅθεν, τοῦ ὁρίου τούτου εἶναι δυνατὴ ἡ δημιουργία ἀντιστοίχου προσθέτου ζητήσεως χωρὶς ἐπιρρασμὸν ἐντεῦθεν τοῦ ὕψους τῶν τιμῶν.

Ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς οἰκονομίας ἡ κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων αὔξεις τῶν μέσων πληρωμῆς κινητοποιεῖ τὰς κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀργούσας παραγωγικὰς δυνάμεις τῆς χώρας, κατευθύνουσα ταύτας εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πολεμικῶν σκοπῶν. Οὕτω ἡ inflation χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον διευκολύνσεως τῆς κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου καθισταμένης ἀναγκασίας προσαρμογῆς τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐμπολέμου χώρας πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας. Περαιτέρω ἐπιδρᾷ αὕτη πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Διότι ἡ διὰ τῆς συνεχιζομένης, ἀλλὰ συγκρατουμένης εἰς στενὰ ὅρια inflation, προκαλουμένη ὑψωσις τῶν τιμῶν καὶ περιστολὴ τῆς ἱκανοποιήσεως ἰδιωτικῶν ἀναγκῶν (περιορισμὸς καταναλώσεως) δρᾷ ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας καὶ εὐκολύνει τὸν προσανατολισμὸν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς σκοποὺς καὶ τὴν εὐρυτέραν ἱκανοποίησιν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπὶ πλεόν, ὑποστηρίζεται, ὅτι ἡ, παρατεινομένου τοῦ πολέμου, μεμετρημένη χρησιμοποίησις τοῦ πληθωρισμοῦ, διὰ τῆς αὔξεσεως τῶν τιμῶν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ, ἐπιδρᾷ ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, ὡς εἰς γενικὸς φόρος καταναλώσεως.

* * *

Τὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι, ἀρκούντως, ἰσχυρὰ διὰ νὰ τοποθετήσουν τὸν διευθυνόμενον πληθωρισμὸν εἰς τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις θεωρεῖται σκόπιμος κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον. Ἡ αὔξεις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, μόνον ὡς μέτρον ἀναπόφευκτον δύναται ν' ἀντιμετωπισθῇ, ὅταν οἱ λοιποὶ πόροι, ἥτοι ἡ φορολογία καὶ τὸ δάνειον, δὲν ἐπαρκοῦν. Ὁ πληθωρισμὸς τότε εἶναι τὸ ἀναγκαῖον κακόν.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πληθωρισμοῦ, κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον, εἶναι ἀκόμη νωπὰ εἰς τὴν μνήμην ὄλων, ὥστε νὰ καθιστοῦν τὰς κυβερνήσεις ἰδιαίτερος προσεκτικὰς εἰς τὴν χρησιμοποίησιν

τοῦ ἐν λόγῳ μέτρου. Διότι ἡ πολιτικὴ τοῦ πληθωρισμοῦ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνος, λόγῳ τῆς εὐχερείας ἣν παρουσιάζει διὰ τὴν ἐξεύρεσιν πόρων καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἡμπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ ὀλισθηρὸν καὶ ἐπικίνδυνον μέσον ἐξευρέσεως χρημάτων.

Δὲν πρέπει, ἄλλως τε, νὰ λησμονῇται ὅτι ἡ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου ἀκολουθουμένη πιστωτικὴ πολιτικὴ τῆς ἐκδοτικῆς Τραπεζῆς διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἰδιωτικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδίᾳ τῶν συνδεομένων πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας, δημιουργεῖ πληθωρισμόν, τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ὁποίου ἤθελον ἀποβῆ ἐπικίνδυνα, ἐὰν ὁ πληθωρισμὸς οὗτος ἐπετείνετο, συνεπεία τῆς χρησιμοποίησεως τῆς ἐκδοτικῆς μηχανῆς διὰ τὴν κάλυψιν ἀμέσων κρατικῶν ἀναγκῶν. Ἐξ ἑτέρου ἡ σημερινὴ ὀργάνωσις τῆς πίστεως ἐπιτρέπει εἰς τὸ Κράτος, ὅπως καὶ εἰς τὰς στιγμὰς, τὰς ἀπολύτως ἀπροβλέπτους, δηλαδή κατὰ τὴν περίοδον τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἐξευρίσκει τὰ πρῶτα χρηματικὰ μέσα διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ Ταμιευτήρια καὶ τοὺς λοιποὺς ὀργανισμοὺς δημοσίου δικαίου, οἱ ὅποιοι, κατὰ κανόνα, διατηροῦν διαθέσιμα κεφάλαια.

Κατὰ συνέπειαν, ὁ πληθωρισμὸς, ὡς μέσον χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου, πρέπει κατ' ἀρχὴν, ν' ἀποκρουσθῇ. Ὅσάκις δὲ ἡ μεμετρημένη χρῆσις του, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ πολέμου, καθίσταται ἀναπόφευκτος, θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθῇται ἀπὸ ὠρισμένα μέτρα καὶ οὐδέποτε νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ ἀνεκτὰ ὅρια ¹⁴. Οὕτω θὰ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ συνοδεύεται καὶ ἀπὸ ἀνάλογον δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, ἥτις θὰ τείνῃ εἰς τὸν μετριασμόν τῶν ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ προκαλουμένων ἀνίσων κοινωνικῶν ἀποτελεσμάτων. Οὕτω ἐπιβάλλεται ἡ βαρεῖα φορολόγησις τῶν ἐπιχειρήσεων ἐν γένει τῶν ὠφελουμένων ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν καὶ ἡ λήψις ὅλων τῶν ἀναγκαίων μέτρων διὰ τὴν ἀποφυγὴν μεγάλης ὑψώσεως τῶν τιμῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης ¹⁵. Τὰ μέτρα ταῦτα ἐνδείκνυνται καθόσον

¹⁴ Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ παρόντος πολέμου ἐγένετο χρῆσις τοῦ μέτρου τούτου, λίαν περιορισμένη καὶ μόνον κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ πολέμου. Καίτοι δὲ εἶχε δοθεῖ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα νὰ χρησιμοποίησῃ προκαταβολὰς τῆς Τραπεζῆς μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 25 δισεκ. φράγκων, ἐν τούτοις αὕτη μέχρι τέλους Δεκεμβρίου 1939 δὲν ἐχρησιμοποίησε εἰμὴ 11,8 δις. φρ. Βλ. ἔκθεσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Γαλλίας κ. P. Fournier διὰ τὸ ἔτος 1939 εἰς «Temps» τῆς 1 Φεβρουαρίου 1940.

¹⁵ Πρὸβλ. καὶ J. Jessen (ἐ. ἀ. σ. 14), ὅστις θεωρεῖ δυνατὴν τὴν ἀπάμβλυσιν τῶν ἐκ τῆς inflation συνεπειῶν ἐπὶ τῶν ἀσθενεστέρων ἀτομικῶν οἰκονομῶν διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐναργοῦς ἐλέγχου ἐπὶ τῶν τιμῶν. Ἡ ἀποτελεσματικότης τοῦ μέτρου τούτου ἀπεδείχθη εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἰαπωνίας, ὅπου κατωρθώθη ὅπως αἱ τιμαὶ τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης μὴ ἐπηρεασθοῦν αἰσθη-

ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ ἐπέρχεται ἄνισος κατανομή τοῦ φορολογικοῦ βάρους μεταξὺ τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐπομένως ὑπερβολικὴ ἐπιβάρυνσις τῶν πολὺ μικρῶν εἰσοδημάτων.

* * *

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων προκύπτει ὅτι ἡ χρηματοδότησις τοῦ συγχρόνου πολέμου δὲν δύναται νὰ συντελεσθῇ διὰ τῆς προσφυγῆς μόνον εἰς τὸ ἐν τῶν δυνατῶν πρὸς τοῦτο μέσων. Αὕτη πρέπει νὰ λάβῃ χώραν διὰ καταλλήλου συνδυασμοῦ τῆς φορολογίας πρὸς τὸ δάνειον. Μόνον ἡ ἁρμονικὴ τῶν μέσων τούτων χρησιμοποίησις, ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων συνθηκῶν ἐκάστης χώρας, θὰ εἶναι ἐκείνη, ἣτις θὰ ἐπιτρέψῃ καὶ θὰ παράσχῃ τὰ μέσα διὰ τὴν ἐπιτυχῇ ἀντιμετώπισιν τοῦ πολέμου ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως.

Ἀπομένουν, ἤδη, πρὸς ἐξέτασιν δύο ἕτερα συναφῇ, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐνδιαφέροντα ζητήματα: 1) τὸ τῶν μορφῶν, τὰς ὁποίας θὰ πρέπει νὰ λάβῃ εἰδικώτερον ἢ φορολογικὴ πολιτικὴ καὶ β) τὸ ζήτημα τῆς ἀπὸ τεχνικῆς ἢ ἀπόψεως διαμορφώσεως τῆς δανειακῆς πολιτικῆς.

Μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν δύο τούτων ζητημάτων θ' ἀσχοληθῶμεν εἰς τὰ δύο ἐπόμενα κεφάλαια.

III.

ΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς.

Αἱ δυνατότητες ἐξευρέσεως διὰ τῆς φορολογίας τῶν μέσων χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου προσδιορίζονται ὑπὸ τῶν ἑξῆς, κυρίως, προϋποθέσεων ¹⁶:

α) Ἐκ τῆς διαρθρώσεως τῆς ἐξεταζομένης χώρας ἀπὸ ἀπόψεως εἰσοδήματος,

β) Ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ἰσχύοντος φορολογικοῦ συστήματος,

γ) Ἐκ τοῦ βαθμοῦ κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ πόλεμος ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς ζωῆς, καὶ

τῶς ἐκ τοῦ ἐφαρμοσθέντος πληθωρισμοῦ. Πρὸβλ. Richard Seiler, *Japans Kriegsfinanzierung*, εἰς «Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung». 1938/39, Heft 4 σ. 450.

¹⁶ Πρὸβλ. καὶ Fricke ἐ. ἀ. σ. 546 ἐπ. καὶ Jecht ἐ. ἀ. σ. 58.

δ) Ἐκ τοῦ ὕψους τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Ὡς πρὸς τὴν πρῶτην προϋπόθεσιν παρατηροῦμεν ὅτι αἱ δυνατότητες ἀντλήσεως εἰς τὴν φορολογικὴν πηγὴν εἶναι τόσοι ισχυρότεροι ὅσον περισσότερο, τὸ εἰσόδημα τῶν εὐρυτέρων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, εὐρίσκεται ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως καὶ εἰς ὅσον μεγαλείτερον βαθμόν, τὰ ἀνώτερα εἰσοδήματα συντρέχουν εἰς τὸ συνολικὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα. Ἡ προϋπόθεσις αὕτη ὑφίσταται ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου διὰ τοῦτο ἡ φορολογία, ἀπετέλεσε, κατὰ τὸν παρελθόντα εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, μίαν τῶν σημαντικωτέρων βάσεων καλύψεως τῶν πολεμικῶν δαπανῶν. Εἰς χώρας, ὅμως, μὲ πενιχρὸν ἐθνικὸν εἰσόδημα, ὡς αἱ ἀγροτικαὶ χῶραι, μὲ πλῆθος μικρῶν εἰσοδημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπερβαίνουν τὸ ἐλάχιστον συντηρήσεως καὶ μὲ περιορισμένον ἀριθμὸν μεγάλων εἰσοδημάτων, ἡ φορολογία, καὶ δὴ ἡ ἄμεσος, περιορισμένως δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς χρηματοδοτήσεως.

“Ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαρακτῆρα τοῦ φορολογικοῦ συστήματος μιᾶς χώρας, ὡς παράγοντα ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς τῆς πολεμικῆς φορολογίας, σημασίαν ἔχουν εἰδικώτερον δύο τινά: Πρῶτον ἡ ὀργάνωσις τῆς φορολογικῆς διοικήσεως δι’ ἐνισχύσεως καὶ συγκεντρώσεως αὐτῆς. Πρέπει εἰς τὴν κεντρικὴν φορολογικὴν ἐξουσίαν νὰ διασφαλίζεται πλήρης εὐχέρεια κινήσεων καὶ δυνατότης ἐφαρμογῆς ἐνιαίας, ὑπ’ αὐτῆς καθοριζομένης, φορολογικῆς πολιτικῆς καθ’ ὅλην τὴν ἐπικράτειαν. “Ὅταν αἱ προϋποθέσεις αὗται ἐλλείπουν δύναται νὰ ἀποτύχῃ ἡ φορολογικὴ προσπάθεια, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο ἡ πείρα τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ὅτε ἡ φορολογικὴ ἐξουσία ἦτο κατατετμημένη μεταξὺ ἀπολαυόντων πλήρους αὐτοτελείας ὁμοσπόνδων κρατῶν. Κατὰ δεύτερον λόγον ἐνέχει σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀποδοτικότητα τῆς φορολογικῆς πηγῆς ἡ διαμόρφωσις τοῦ φορολογικοῦ συστήματος ἀπὸ ἀπόψεως ἐλαστικότητος. Ἐφ’ ὅσον τὸ φορολογικὸν σύστημα εἶναι εὐκαμπτον, παρέχει τοῦτο τὴν βάσιν διὰ τὴν ταχεῖαν ἀναπροσαρμογὴν τοῦ εἰς τὰς πολεμικὰς συνθήκας. “Ὅπου ἀντιθέτως ὑπάρχει ἀκαμψία ἐλλείπουν αἱ προϋποθέσεις ταχείας καὶ ἀποτελεσματικῆς ὑψώσεως τῶν φόρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς κλασικὸν εἶναι τὸ φορολογικὸν σύστημα τῆς Ἀγγλίας, βασιζόμενον, ὡς γνωστόν, ἐπὶ καλῶς ὀργανωμένου φόρου τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἐπιτυχῶς συγκεκροτημένου συστήματος φόρων καταναλώσεως.

Ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πολέμου ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς ἐμπολέμου χώρας προσδιορίζει, περαιτέρω, εἰς μεγάλην κλίμακα τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ φορολογικοῦ ὀργάνου. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἶναι πάντοτε βαθεῖα ¹⁷, ἡ ἔκτασις ὅμως τῶν μεταβολῶν αἱ ὁποῖαι ἐπέρχονται ἐκ τοῦ πολέμου εἰς τὰς οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τῆς ἐμπολέμου χώρας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπενεργείας διαφόρων παραγόντων. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς χώρας καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς συναλλαγῶν αὐτῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἀσκοῦν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν αὐτῶν λόγων καὶ ἄλλοι γενικοὶ παράγοντες συντελοῦν ὥστε νὰ ἐπέλθῃ βαθεῖα μεταβολὴ εἰς τὴν οἰκονομίαν ἐσόδων τοῦ Κράτους κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου. Ἐν πρώτοις οἱ περιορισμοὶ τῆς ἰδιωτικῆς καταναλώσεως τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει ἡ πολεμικοὺς σκοποὺς ἐξυπηρετοῦσα οἰκονομικὴ πολιτικὴ ἔχουν ὡς φυσικὴν συνέπειαν τὴν πτώσιν τῶν εἰσπράξεων ἐκ τῆς φορολογήσεως τοῦ δαπανωμένου εἰσοδήματος. Περαιτέρω ἡ μεταβολὴ ἡ ἐπερχομένη εἰς τοὺς φορολογουμένους ἀνατρέπει ἄρδην τὴν πρότερον ὑφισταμένην φορολογικὴν κατάστασιν ¹⁸. Ἡ στρατολόγησις τῶν παραγωγικῶν τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς στρατολόγησιν τῆς πλειονότητος τῶν εἰσφερόντων εἰς τὰ δημόσια βάρη. Αἱ κυριώτεραι πηγαὶ εἰσοδήματος ἐμφράσσονται. Αἱ περισσότεραι ἐπιχειρήσεις κλείουν. Ἡ Βιομηχανία, πλὴν τῆς πολεμικῆς καὶ ἡ Γεωργία, ἀναστέλλουν ἢ περιορίζουν σημαντικῶς τὴν δραστηριότητάτων των. Ἐπὶ πλέον οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑφίστανται δεινὴν δοκιμασίαν κατὰ τὸν πόλεμον, ὥστε τὸ Κράτος κατανοεῖ τὴν ἀνάγκην συνδρομῆς αὐτῶν, τοῦλάχιστον ὑπὸ τύπον φορολογικῶν διευκολύνσεων. Περαιτέρω ἡ ὑποβολὴ εἰς φορολογίαν τῶν ἐκ τοῦ κινητοῦ πλούτου εἰσοδημάτων εἶναι μὲν ἀποδοτικὴ, ἀλλὰ μὴ ἐνδεδειγμένη, διότι τὸ κράτος ἔχει μεγαλειτέραν ἀνάγκην ὅπως προσελκύσῃ τὰ διαθέσιμα κεφάλαια καὶ διευκολύνῃ τὴν ἐπένδυσιν αὐτῶν εἰς δημόσια χρεώγραφα. Ἡ εἴσπραξις τοῦ

¹⁷ Κατὰ τὸν πόλεμον ἐπέρχεται, πράγματι, μείωσις σοβαρὰ τοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος, ἐντεῦθεν δὲ ἐξασθένεισις τῶν πηγῶν τῆς φορολογίας. Οὕτω αὐτομάτως ἐλαττοῦται ἡ δυνατότης ἐπιτεύξεως ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος προσθέτων μέσων πρὸς χρηματοδότησιν τοῦ πολέμου. Πρὸβλ. καὶ Fricke ἐνθ' ἄνωτ. σ. 548.

¹⁸ Ἐν Γαλλίᾳ συνεπεῖα τοῦ πολέμου κατηργήθη καὶ ἀντεκατεστάθη δι' ἄλλου ὁ φόρος τοῦ ἐπιτηδεύματος, καθ' ὅσον ἐξέλιπε κατὰ μέγιστον βαθμόν, συνεπεῖα τῆς ἐπιστρατεύσεως, τὸ ἀντικείμενον τῆς φορολογίας.

φόρου κληρονομίας καθίσταται ὁμοίως προβληματική, διότι τὸ Κράτος θὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι «ἐπιδίδεται εἰς μίαν κυνικὴν κερδοσκοπίαν ἐπὶ τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου»¹⁹. Ἡ ἀπόδοσις τῶν φόρων καταναλώσεως θὰ σημειώσῃ ἐπίσης περαιτέρω πτώσιν καὶ διὰ τὸν σημαντικὸν λόγον ὅτι αἱ ἀνάγκαι ἑνὸς μεγάλου τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ ἱκανοποιοῦνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους (τροφοδοσία, ἔνδυσις, ἱκανοποιήσις ἀναγκῶν ἀπολαύσεως (καπνὸς κλπ.) στρατευθέντων).

Ἀποφασιστικὸν ἐπίσης κριτήριον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς θέσεως τοῦ φορολογικοῦ παράγοντος εἰς τὸ γενικὸν σύστημα χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου ἀποτελεῖ ὁ κ α θ ο ρ ι σ μ ὸ ς τ ο ῦ ὕ ψ ο υ ς τ ῆ ς φ ο ρ ο λ ο γ ι κ ῆ ς ἐ π ι θ α ρ ὺ ν σ ε ω ς ἐν ὠρισμένη ἔθνικῇ οἰκονομία κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν²⁰. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἡ ἐμπόλεμος χώρα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως θὰ προσδιορίσῃ τὸ μέτρον κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ δημοσιονομικὴ διοίκησις θὰ ἀντλήσῃ εἰς τὴν φορολογικὴν πηγὴν. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς αἱ συνθῆκαι εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν ἐμφανίζονται σήμερον ἱκανοποιητικά. Διὰ λόγους, τῶν ὁποίων ἡ ἔκθεσις δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὴν παροῦσαν ἔρευναν, εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐσημειώθη μεταπολεμικῶς τὸ φαινόμενον τῆς σημαντικῆς αὐξήσεως τῶν φορολογικῶν βαρῶν. Χονδρικῶς ὑπολογιζομένη ἡ φορολογικὴ ἐπιθάρυνσις, βάσει τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἀπορροφωμένου εἰσοδήματος ἐμφανίζεται τριπλασίως τουλάχιστον ἄνωτέρα ἐν σχέσει πρὸς τὴν προπολεμικὴν²¹.

Κατὰ συνέπειαν τὰ περιθώρια τῆς ἐπεκτάσεως τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς εἶναι σήμερον πλεόν περιωρισμένα ἢ πρότερον.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς τοιαύτης καταστάσεως περιωρισμέναι εἶναι καὶ αἱ δυνατότητες ἐντονωτέρας φορολογίας τῶν ἄνωτέρων εἰσοδημάτων. Διότι ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων τούτων ἡ ἐπέμβασις τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε ἰσχυρά, προκαλέσασα σημαντικὴν μείωσιν τῶν φορολογικῶν ἀποθεμάτων μεταξὺ τῶν μεγάλων εἰσοδηματιῶν.

Κατὰ ταῦτα δυνατότητες ἐπιτεύξεως ἱκανοποιητικῶν ἀποτελεσμάτων ὑφίσταται μόνον ἔὰν ἡ φορολογικὴ προσπάθεια καταβληθῇ

19 A. Piatier, *Economie de Guerre*, Paris 1939 σ. 205.

20 A. Lampe, *Allgemeine Wehrwirtschaftslehre*, Jena 1938 σ. 179.

21 Βλ. μελέτην μας *Charges fiscales et dépenses publiques*, Paris 1931.

κυρίως πρὸς τὴν πλευρὰν τῶν μικρῶν εἰσοδημάτων, εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, ὅπου ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ ἔχει διαμορφωθῇ κατὰ τρόπον μὴ πιεστικὸν διὰ τὰ εἰσοδήματα ταῦτα. Τοιουτοτρόπως, ὅμως, αἱ κοινωνικοπολιτικαὶ ἀρχαὶ τῆς φορολογίας ὑποχωροῦν σημαντικῶς ἐν περιπτώσει πολέμου εἰς τὰς πιεστικὰς ἀνάγκας τοῦ Δημοσίου Θησαυροῦ ²².

2. Ἡ ἀναπροσαρμογὴ τῆς ὑφισταμένης φορολογίας.

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω γενικὴν ἐξέτασιν ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ διερεύνησις τῶν ἐνδεικνυομένων μορφῶν καὶ κατευθύνσεων τῆς πολεμικῆς φορολογίας.

Τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐν προκειμένῳ ἀνακύπτει εἰδικώτερον πρὸς ἐξέτασιν εἶναι, ἐὰν εἶναι σκόπιμος ἡ ὕψωσις τοῦ συντελεστοῦ τῶν προϋφισταμένων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰρήνης φόρων, ἢ μήπως ἐπιβάλλεται ἡ θέσπισις νέων, *ad hoc*, πολεμικῶν φορολογιῶν.

Ὑπὲρ τῆς πρώτης λύσεως συνηγοροῦν ὠρισμένοι γενικοὶ λόγοι, μὴ στερούμενοι βασιμότητος. Οἱ φορολογούμενοι εἶναι συνηθισμένοι εἰς τοὺς ὑπάρχοντας φόρους, ἡ τεχνικὴ τῆς βεβαιώσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν ὁποίων ἔχει λάθῃ τὴν ὀριστικὴν αὐτῆς διαμόρφωσιν κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα κατὰ τὸ δυνατόν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸν *Fiscus*. Ἐπὶ πλεον ὁ πληθυσμὸς εἶναι ψυχικῶς προητοιμασμένος διὰ τὴν αὐξήσιν τῶν παλαιῶν φόρων, εἰς περίπτωσιν πολέμου, ὑποδεχόμενος ἄνευ δυσφορίας ταύτην.

Αἱ προϋποθέσεις αὗται ἐλλείπουν κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν νέου φόρου, ἐφ' ὅσον διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τούτου δὲν θὰ συνηγοροῦν ἰσχυροὶ λόγοι κοινωνικοοικονομικῆς φύσεως.

Ἐκ τῶν ὑφισταμένων φόρων οἱ περισσότερον δεκτικοὶ ἀναπροσαρμογῆς εἰς νέαν πολεμικὴν οἰκονομίαν εἶναι ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος καὶ οἱ φόροι καταναλώσεως

α) Ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος.

Διὰ τὴν ἱκανοποιητικὴν ὅμως ἐφαρμογὴν ἐν καιρῷ πολέμου τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς ἀπαιτεῖται ἡ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰρήνης ὕπαρξις ἐνὸς καλῶς συλληφθέντος φορολογικοῦ συστήματος, παρέχοντος τὰς δυνατότητας ἐπιτυχοῦς προσαρμογῆς πρὸς τὰς πολεμικὰς συνθήκας καὶ ἰδίᾳ παρουσιάζοντος ἐλαστικότητα φορολογικῶν συντελεστῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἰδιάζουσιν

²² Jecht, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 61.

θέσιν κατέχει εἰς τὸ σύστημα πορισμοῦ ἐσόδων ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος. Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὰ φορολογικὰ ποσοστὰ εἰς τὸν φόρον τοῦτον εὐρίσκονται κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκρήσεως τοῦ πολέμου εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, δύναται ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος ν' ἀποβῇ ἐν τῶν σοβαρωτέρων ὀργάνων τῆς πολεμικῆς οἰκονομίας. Ἡ μεγάλη σημασία αὐτοῦ ὡς μέσου χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου κατεδείχθη ἐπαρκῶς κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον 1914 - 1918 εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἡ ἀπόδοσις τοῦ φόρου τοῦ εἰσοδήματος, ἐξαπλασιάσθη, ἡ δὲ συμμετοχὴ αὐτοῦ εἰς τὸ σύνολον τῶν φορολογικῶν ἐσόδων ὑπερέβη τὸ ποσοστὸν τῶν 30 % ²³. Τὸ ἱκανοποιητικὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἐπετεύχθη τότε ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ἐντατικῆς φορολογήσεως τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων καὶ χάρις εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι γενικῶς εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου ἐκείνου ὑπῆρχον μεγάλα φορολογικὰ ἀποθέματα. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παροραθῇ ὅτι αἱ συνθήκαι σήμερον ἐμφανίζονται εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας ἐξ ὁλοκλήρου διάφοροι τῶν τοῦ 1914. Τὰ «ἀποθέματα» φορολογικῆς δυναμικότητος, ἔχουν, ὡς ἄνωτέρω ἐλέχθη, σημαντικῶς μειωθῇ, ἰδίᾳ δι' ὅτι ἀφορᾷ τὰ μεγάλα εἰσοδήματα. Ἡ φορολογία ἀπορροφᾷ σημαντικὸν τμῆμα τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, σημαντικῶς ὑπερβαῖνον τὴν ἀντίστοιχον σχέσιν τοῦ 1914. Κατὰ ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἄμεσον φορολογίαν αἱ σημεριναὶ δυνατότητες ἀποδόσεως περιορίζονται διὰ τοὺς ὑφισταμένους φόρους, εἰς ὕψωσιν τοῦ φορολογικοῦ συντελεστοῦ ἐπὶ τῶν μεγάλων εἰσοδημάτων καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν μέσων καὶ μικρῶν εἰσοδημάτων ὡς καὶ εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξαιρουμένων τῆς φορολογίας εἰσοδηματιῶν.

Ἐξ ἐτέρου ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται ὅτι κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον ἐπέρχεται σοβαρὰ μείωσις τοῦ κοινωνικοῦ προϊόντος ²⁴ καὶ ὅτι ἡ φορολογία δὲν πρέπει ν' ἀποθαρρύνῃ τὸν πρὸς ἔντασιν τῆς παραγωγικότητος ἔφεσιν τῆς οἰκονομίας ²⁵.

²³ Jecht, ἐ. ἀ. σ. 62.

²⁴ Ὁ Fricke ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἔντασις τῆς φορολ. ἐπιβαρύνσεως τοῦ εἰσοδήματος ἐκτὸς τῆς κοινωνικοοικονομικῆς ζημίας θὰ συνετέλῃ εἰς ἐξασθένησιν εἰς ἐπικίνδυνον βαθμὸν τῆς θελήσεως ἀντιδράσεως τοῦ ἔθνους (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 555).

²⁵ Ὁ Γερμανὸς ὑπουργὸς Funk ἐτόνιζε κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκθεσιν τῆς Reichsbank μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ἡ θέλησις πρὸς ἐργασίαν ὅχι μόνον πρέπει νὰ διατηρηθῇ ἀλλὰ καὶ νὰ αὐξηθῇ, τοῦτο δὲ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τὴν φορολογικὴν πολιτικὴν».

β) Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς καταναλώσεως.

Ὡς ἄνωτέρω ἐλέχθη ὁ ἀποτελεσματικώτερος τρόπος περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως εἶναι ἡ ἐπιβολὴ εἰδικῶν ἐπὶ ταύτης φόρων.

Ἡ φορολογία ἐπὶ τῆς καταναλώσεως πρέπει νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατόν εὐρείαν βάσιν. Νὰ ἐπιβάλλεται ἐπὶ εἰδῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ὁλοκλήρου τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ ἄποψις ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἐπιβολὴ ὑψηλῶν φόρων ἐπὶ τῶν συνήθως ὡς εἰδῶν πολυτελείας θεωρουμένων ἀντικειμένων εἶναι ἀθάσιμος ²⁶. Διότι ἡ βαρεῖα φορολόγησις τῶν ἀντικειμένων τούτων θὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μὴ κατανάλωσιν μὲν τοῦ φορολογηθέντος εἰδους τὴν μετατόπισιν ὅμως τῆς καταναλωτικῆς δυνάμεως πρὸς ἄλλα εἶδη καταναλώσεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἔχει τὸ ἀντίθετον τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτέλεσμα. Ἡ βαρεῖα φορολόγησις ἐπὶ παραδείγματι τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν οἶνοπνευματωδῶν ποτῶν δύναται νὰ φέρῃ παρόμοια ἀποτελέσματα. Ἡ φορολογία πρέπει νὰ ἔχῃ τοιαύτην εὐρείαν βάσιν ὥστε νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τὰ ὅρια τοῦ μετρίου καὶ τὸ ἀποτέλεσμά της νὰ μὴ ἀποβαίῃ ἀπαγορευτικόν ²⁷.

Διὰ καταλλήλου διαμορφώσεως τῶν φόρων ἐπὶ τῆς καταναλώσεως δυνάμεθα νὰ ὑποβοηθήσωμεν τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐν καιρῷ πολέμου ἐπιδιωκομένην μετάθεσιν τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων εἰς κλάδους περισσότερον χρησίμους διὰ τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν. Ἐπιβάλλονται ἐπὶ παραδείγματι βαρεῖς φόροι ἐπὶ ἑνὸς εἰδους παραγωγῆς μὲ σκοπὸν τὴν μείωσιν τῆς δραστηριότητος τῆς ἀντιστοίχου βιομηχανίας καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐντεῦθεν ἀπελευθερουμένων παραγωγικῶν δυνάμεων εἰς ἄλλας βιομηχανίας περισσότερον χρησίμου καταναλώσεως.

Τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα εἶναι ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος ἀπὸ ἀπόψεως δημοσίας ὑγείας δὲν θὰ πρέπει νὰ φορολογηθοῦν, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ εἶδη ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ὁ περιορισμὸς τῆς καταναλώσεως εἶναι ἐπιβλαβής. Γενικῶς τὸ κριτήριον τοῦ καταλλήλου φόρου καταναλώσεως εἶναι οὐχὶ ἡ φορολόγησις τῶν καλουμένων εἰδῶν πολυτελείας οὔτε τῶν θεωρουμένων ὡς ἐπιβλαβῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ἡ φορολόγησις τῶν εἰδῶν ἐκείνων, τὴν κατανάλωσιν τῶν ὁποίων δύνανται νὰ περιορίσουν αἱ λαϊκαὶ τάξεις ἢ ἐξ ὁλοκλήρου ν' ἀποφύγουν, χωρὶς νὰ βλαβοῦν. Κατὰ συνέπειαν ἡ φορολογία τοῦ καφφέ, τοῦ τείου, τῆς ζακχάρεως, τῶν στοιχημάτων, τῶν αὐτοκινή-

²⁶ Βλ. Cassel ἐνθ' ἄνωτ. σ. 1.

²⁷ Βλ. Cassel ἐνθ' ἄνωτ. σ. 2.

των, τῶν δημοσίων θεαμάτων, χορῶν κλπ. ἐνδείκνυται. Βεβαίως αἱ φορολογίαι αὗται εἶναι ἀντικοινωνικαὶ καὶ ἀντιλαϊκαὶ καὶ ἀντιτίθενται πρὸς τὰς θεωρίας τῆς εἰρηνικῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῇται ὅτι αἱ δυνατότητες καρποφόρου χρησιμοποίησεως τῶν φόρων καταναλώσεως διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου εἶναι περιορισμένοι.

Πρῶτον διότι ἡ ἀπόδοσις τῶν φόρων τούτων ὑφίσταται τὴν δυσμενῆ ἐπίδρασιν, κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, τῶν περιορισμῶν καταναλώσεως καὶ τῆς μειώσεως, λόγῳ τῶν πολεμικῶν γεγονότων, τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Περαιτέρω διότι καὶ εἰς τοὺς φόρους ἐπὶ τῆς καταναλώσεως ἐγένετο κατὰ καὶ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ἐντατικὴ προσφυγὴ, ἥτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ μειωθοῦν τὰ φορολογικὰ ἀποθέματα καὶ ἐπὶ τῶν φόρων τῆς κατηγορίας ταύτης. Σήμερον ἡ προσφυγὴ εἰς τοὺς φόρους καταναλώσεως ἐμφανίζεται σκόπιμος ὀλιγώτερον διὰ λόγους ταμιευτικούς καὶ περισσότερον διὰ λόγους σχέσιν ἔχοντας μὲ τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν, πρὸς ἐπίτευξιν δηλ. περιορισμοῦ τῆς ἰδιωτικῆς ζητήσεως ἀγαθῶν, χάριν τῆς πληρεστέρας ἱκανοποιήσεως τῶν ἀναγκῶν τοῦ πολέμου. Ἀφ' ἐτέρου ἀντενδείκνυται, ὡς ἄνωτέρω ἐτονίσθη, ἡ ὑψωσις τῶν συντελεστῶν ἐπὶ τῶν φόρων καταναλώσεως εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, διότι ἡ τοιαύτη αὐξήσις, ἐνῶ δὲν θὰ ἔχη σπουδαίας ταμιευτικὰς συνεπειάς, θὰ προκαλέσῃ σημαντικὴν ἐπιθάρυνσιν τῶν περιορισμένης φοροδοτικῆς ἱκανότητος τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ.

Περισσότερας πιθανότητος ἱκανοποιητικῆς ἀποδόσεως ἐν καιρῷ πολέμου παρουσιάζει σήμερον εἰς ὅλας τὰς χώρας ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν. Ἐν πρώτοις διότι ὁ φόρος οὗτος δὲν ἔχει εἰσαχθῇ εἰς πολλὰς χώρας· ἀλλὰ καὶ ὅπου ἔχει τύχει ἐφαρμογῆς οἱ φορολογικοὶ συντελεσταὶ ἔχουν καθορισθῇ κατὰ κανόνα εἰς ἐπίπεδον ἐπιτρεπὸν τὴν δημιουργίαν περιθωρίου διὰ μελλοντικὰς αὐξήσεις. Ἐπὶ πλέον διότι ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν δὲν ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐν καιρῷ πολέμου εἰδικῶν περιοριστικῶν μέτρων καταναλώσεως ἢ εἰσαγωγῆς εἰς ἣν κλίμακα ὑφίστανται ταύτην οἱ καθ' ἕκαστον εἰδικοὶ φόροι καταναλώσεως ²⁸.

²⁸ Ἐν τούτοις κατὰ τοῦ φόρου τούτου διατυποῦνται ὑπὸ τινων ἀντιρρήσεις, στηριζόμεναι εἰς τὰς ἐκ τοῦ φόρου κύκλου ἐργασιῶν προκαλουμένους δυσμενεῖς, ἰδίᾳ κοινωνικάς, ἐπιδράσεις. Βλ. σχετικὴν ἀνάλυσιν εἰς Α. Lambé, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 174 ἐπ.

3. Ἡ εἰσαγωγή νέων φορολογιῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀναπροσαρμογῆς τοῦ ἰσχύοντος φορολογικοῦ συστήματος ἐνδείκνυται καὶ ἡ εἰσαγωγή νέων φόρων, εἴτε πρὸς σύλληψιν νεοδημιουργουμένης φοροδοτικῆς ἱκανότητος συνεπεία τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν εἴτε πρὸς ἀποκατάστασιν κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

Δύο εἶναι κυρίως αἱ δυναταὶ πρὸς τοῦτο φορολογίαι: ἡ φορολογία τῶν πολεμικῶν κερδῶν καὶ ἡ ἔκτακτος φορολογία τοῦ κεφαλαίου.

α) Ἡ φορολογία τῶν πολεμικῶν κερδῶν.

Κατὰ τὰς πολεμικὰς περιόδους ἀνακύπτουν συνήθως κέρδη, ὀφειλόμενα εἰς τὰς ἐκ τοῦ πολέμου δημιουργηθείσας συνθήκας. Εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν πολεμικῶν βιομηχανιῶν καὶ τῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων τῶν συνδεομένων, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, πρὸς τὴν πολεμικὴν ἐν γένει οἰκονομίαν. Τὰ ἔκτακτα ταῦτα κέρδη, ἡ δημιουργία τῶν ὁποίων δὲν δύναται ν' ἀποτραπῇ διὰ τῶν κρατικῶν μέτρων ἐλέγχου τῶν ἐξόδων καὶ τῶν τιμῶν²⁹, ἐπιβάλλεται ὅπως φορολογηθοῦν.

Ὑπὲρ τῆς φορολογίας τῶν πολεμικῶν κερδῶν συνηγοροῦν πλεῖστοι λόγοι, ταμιευτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικοπολιτικῆς φύσεως. Εἶναι αὕτη φορολογία λίαν ἀποδοτικὴ, χωρὶς ὅμως ἡ ταμιευτικὴ τῆς ἀποδοτικότητος ν' ἀποθαίνῃ ἐπὶ ζημίᾳ τῆς παραγωγικότητος τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐπιχειρηματικῆς βουλῆσεως. Περαιτέρω ἡ διὰ τῆς φορολογίας, τῶν πολεμικῶν κερδῶν γενομένη ἀφαίρεσις ἀπὸ τῶν ἰδιωτῶν ἀγοραστικῆς δυνάμεως, λαμβάνει χώραν εἰς περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ δυνατότητες ἱκανοποιήσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἀναγκῶν εἶναι σημαντικῶς περιορισμένοι, λόγῳ τῆς προεχούσης θέσεως, ἥτις παραχωρεῖται εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς πολεμικῆς ἀνάγκης.

Ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἐμφανίζεται πλέον δικαιολογημένη ἡ ἀνωτέρω φορολογία, καθόσον πρόκειται περὶ κερδῶν πραγματοποιηθέντων ὑπὲρ ὠρισμένων ἀτόμων ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἐθνικῆς κοινότητος ἐπέβαλεν παντοειδεῖς στερήσεις καὶ βαρεῖας θυσίας³⁰.

²⁹ Παρὰ τὴν ὑπὸ τινων διατυπωμένην αἰσιοδοξίαν ὡς πρὸς τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν κρατικῶν μέτρων ἐλέγχου κόστους καὶ τιμῶν (βλ. λ. χ. Frische ἐ. ἀν. σ. 555), ἡ δημιουργία ἐξαιρετικῶν πολεμικῶν κερδῶν ἐν τῇ πράξει δὲν δύναται νὰ παρεμποδισθῇ.

³⁰ Βλ. σχετικῶς W. Lotz, Die deutsche Staatsfinanzwirtschaft im Kriege. Stuttgart Berlin 1927 σ. 31

Γενομένης κατ' ἀρχὴν δεκτῆς τῆς φορολογίας τῶν πολεμικῶν κερδῶν ἀνακύπτει τὸ ζήτημα τῆς μ ο ρ φ ῆ ς, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβῃ αὕτη.

Δύο εἶναι αἱ δυνατότητες φορολογήσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κερδῶν. Ἡ φορολογία τοῦ ἐκ τοῦ πολέμου προελθόντος ἐπὶ πλεόν εισοδήματος καὶ ἡ φορολογία τοῦ ἐπὶ πλεόν προκύψαντος κεφαλαίου. Ἡ πρώτη μέθοδος παρουσιάζει τὸ βασικὸν πλεονέκτημα, ὅτι ἐπιτρέπει τὴν φορολογίαν τοῦ συνόλου τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κτηθέντων κερδῶν, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον τὰ κέρδη ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ καταναλωτικούς σκοπούς ἢ μετεβλήθησαν εἰς χρηματικὸν κεφάλαιον. Φοροτεχνικῶς τὸ τοιοῦτον ἐπιτυγχάνεται καλλίτερον διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου πραγματοποιουμένων κερδῶν πρὸς τὸν μέσον ὅρον τῶν κερδῶν τῆς προπολεμικῆς περιόδου.

Ἀπὸ τῆς ἀνωτέρω ἀπόψεως ὕστερεῖ αἰσθητῶς ἡ δευτέρα μέθοδος φορολογήσεως τῶν πολεμικῶν κερδῶν. Βάσει ταύτης ἡ φορολογία περιορίζεται εἰς τὴν ἐκ τοῦ πολέμου προκύψασαν ἐπαύξησιν τῆς περιουσίας, ἀφίνουσα οὕτω ἄθικτον τὸ τμήμα ἐκεῖνο τῶν πολ. κερδῶν, ὅπερ ἀφιερώθη εἰς καταναλωτικούς σκοπούς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ὅμως, καὶ ἡ ταμιευτικὴ ἀπόδοσις τῆς φορολογίας περιορίζεται σημαντικῶς, καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς οἰκονομίας προκύπτουν δυσμενεῖς συνέπειαι, καθόσον προωθείται ἡ ἰδιωτικὴ ζήτησις ἀγαθῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον προτιμωτέρα εἶναι ἡ μορφή τῆς φορολογίας τοῦ ὑπερεισοδήματος δηλ. ἡ τῶν ἐκτάκτων κερδῶν.

Ἡ φορολογία αὕτη ἐφηρμόσθη καὶ κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον³¹ καὶ κατὰ τὸν σημερινόν. Ἐκ τῆς προσφάτου ἐφαρμογῆς σημειοῦμεν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ φόρου ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ καὶ δι' ὠρισμένας περιπτώσεις ἐν Ἑλλάδι. Οὕτω ἐν Ἑλλάδι πρὸς φορολογίαν τῶν ἐκτάκτων κερδῶν, τῶν πραγματοποιουμένων ὑπὸ τῆς φορτηγοῦ ναυτιλίας κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, ἐπεβλήθη διὰ τοῦ Α. Ν. 2075/1939 ἑκτακτος προσωρινὸς φόρος ἐπὶ τῶν ἄνω τῶν 500 κόρων ὀλικῆς χωρητικότητος μηχανοκινήτων φορτηγῶν πλοίων. Ὁ φόρος ὑπολογίζεται, δι' ἑκάστον πλοῖον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κόρων τῆς ὀλικῆς αὐτοῦ χωρητικότητος, ὁ φορολογικὸς δὲ συντελεστῆς βαίνει αὖξων, (ἀπὸ 1 ἕως 7 σελλίνια κατὰ κόρον) κατὰ κλιμάκια χωρητικότητος. Ὁ φόρος ἐπιβάλλεται κατὰ τριμηνίαν καὶ διὰ τὸ

31' Βλ. μελέτην μας. Ἡ ἄμεσος φορολογία ἐν Ἑλλάδι. Ἀθῆναι 1933 σ. 117 ἐπ.

χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1940 μέχρι 31ης Μαρτίου 1941.

Ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω νόμου φορολογεῖται ὡσαύτως, διὰ πωλήσεως πλοίου ἢ ἀποζημιώσεως ἐν περιπτώσει τορπιλισμοῦ, τὸ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τοῦ πλοίου κατὰ τὴν 1ην Αὐγούστου 1939 ὑπερτίμημα, ὅπερ θεωρεῖται ὡς κέρδος ὑποκείμενον ὁλόκληρον εἰς φόρον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 4 τοῦ κώδικος φορολογίας καθαρῶν κερδῶν.

Ἐπίσης δι' εἰδικοῦ νόμου ὑπεβλήθησαν εἰς ἔκτακτον φορολογίαν 75 % τὰ κέρδη τὰ πραγματοποιηθέντα ἐκ τῆς μεταπωλήσεως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὑπὸ Ἑλλήνων εἰσαγωγέων ἐμπορευμάτων ἀγορασθέντων, κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὁπείων ἢ εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγή δὲν ἐπραγματοποιήθη διὰ διαφόρους λόγους. Ἡ φορολογία αὕτη, ἣτις ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν μεταπωλήσεως εἰς Ἑνώσεις Εἰσαγωγέων ἐμπορευμάτων ἀγορασθέντων πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ὑπὸ μεμονωμένων εἰσαγωγέων, ἀφορᾷ τὸ κέρδος τὸ πραγματοποιηθὲν ὑπ' αὐτῶν συνεπείᾳ τῆς ἀποτόμου καὶ σημαντικῆς ὑψώσεως ἐκ τοῦ πολέμου τῶν τιμῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ.

β) Ἡ φορολογία τοῦ κεφαλαίου.

Ἡ ἐφ' ἅπαξ ἐπιβολὴ πραγματικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου ἐν καιρῷ πολέμου φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως ὡς ἓν ἐξαιρετικὸν μέσον τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς δικαιολογούμενον ὑπὸ τῶν ἐκτάκτων περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὐρίσκεται ἡ ἐμπόλεμος χώρα. Πολλοὶ ἐκ τῶν θιασωτῶν τῆς φορολογίας τοῦ κεφαλαίου εὐρίσκουν μάλιστα ταύτην ὡς ἓν σωτήριον μέσον ἐπιτρέπον τὴν λύσιν τῶν ἀλύτων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δημιουργεῖ ἡ χρηματοδότησις τοῦ πολέμου ³².

Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν θέσπισιν τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον στηρίζουν τὴν σκοπιμότητα τοῦ μέτρου τούτου ἐπὶ τῶν ἐξῆς κυρίων ἀπόψεων ³³.

Μία συνειδητὴ καὶ θετικὴ χρηματοδότησις τοῦ πολέμου δὲν δύναται νὰ παραγνωρίσῃ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ φόρου τοῦ κεφαλαίου. Ἐχουσα αὕτη ὑπ' ὄψιν τὰς ἐκ τοῦ πολέμου ἐπερχομένας βαθείας μεταβολὰς εἰς τὴν ὅλην οἰκονομίαν τῆς χώρας καὶ τὰς

³² A. Lampe, Wehrwirtschaftslehre ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 169.

³³ Ἐκ τῶν νεωτέρων ὑποστηρικτῶν τῆς θεωρίας τοῦ κεφαλαίου πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἰδιαιτέρως ὁ γερμανὸς οἰκονομολόγος Fricke, τοῦ ὁποίου καὶ σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα. (Βλ. σχετικὴν μελέτην του εἰς «Finanzarchiv» Neue Folge, 1935 Heft 4.

σημαντικὰς ἀπωλείας οἰκονομικῶν ἀξιῶν, θὰ διαπιστώσῃ εὐκόλως τὴν πλήρη ἀνεπάρκειαν τῶν λοιπῶν μέσων χρηματοδοτήσεως ὅπως ἱκανοποιήσουν τὰς ἐπείγουσας δημοσιονομικὰς ἀνάγκας τῆς πολεμικῆς περιόδου.

Ἐξ ἄλλου ἢ διὰ τῆς πίστεως χρηματοδότησις, ἡ μόνη ἀπομένουσα ἐτέρα διέξοδος, ἐφαρμοζομένη, ὁδηγεῖ ἀναγκαστικῶς εἰς τὸν πληθωρισμὸν καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ συνεπείας. Ἐπὶ πλέον αἱ ἐκ τῆς ἐντόνου δανειακῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐντεῦθεν προκυπτούσης νομισματικῆς ὑποτιμήσεως ἐπιβαλλόμεναι ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας θυσίαι καθίστανται μονομερεῖς. Ἐντοπίζονται αὖται μόνον εἰς τοὺς πιστωτάς, ἐνῶ ἡ ὁλότης τῶν παραγωγῶν πραγματοποιεῖ σημαντικά, πραγματικὰ δὲ ἐν πολλοῖς, κέρδη περιουσίας.

Ἀντιθέτως ἡ φορολογία τῆς περιουσίας ἐμφανίζει τὸ σημαντικὸν χαρακτηριστικόν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ κυρίως βασιζομένη τὴν σκοπιμότητα τοῦ θεσμοῦ οἱ ὑποστηρικταὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐπιφέρει ἐξισορρόπησιν τοῦ ὕψους τῶν χρεῶν καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐγκαταστάσεων, τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀπαιτήσεων.

Μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο πλευρῶν τοῦ κεφαλαίου, τῶν δύο σκελῶν τοῦ ἰσολογισμοῦ τῆς ἐθνικῆς περιουσίας πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πλήρης ἀντιστοιχία. Τὸ παθητικὸν (ἀπαιτήσεις κεφαλαίων) πρέπει νὰ ἐξισοῦται μὲ τὸ ἐνεργητικὸν (ἐγκαταστάσεις καὶ παραγωγικὰ μέσα). Κατὰ τὸν πόλεμον ὅμως ἀνατρέπεται ἡ ἀναγκαία αὕτῃ οἰκονομικὴ ἰσορροπία. Τὸ ἐθνικὸν κεφάλαιον ὑφίσταται μείωσιν, ὑπὸ μορφήν πλήρους ἐκμηδενίσεως στοιχείων αὐτοῦ, ἥτις καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν δημιουργίαν νέων ἀποταμιευμάτων πρὸς ἀντικατάστασιν των, ἢ ὑπὸ μορφήν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παροδικῆς νεκρώσεως παραγωγικῶν μέσων. Τὴν ἀνισορροπίαν ταύτην θὰ ἡδύνατο νὰ ἐξαφανίσῃ μόνον μία ἐπὶ ὀρθῶν βάσεων στηριζομένη φορολογία τοῦ κεφαλαίου, ἥτις θὰ ἐπέφερε ἐξίσωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ζημιῶν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ θὰ ἀπεκαθίστα ἁρμονικὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς ἀξίας τῶν ἐγκαταστάσεων (τῶν πράγματι ὑφισταμένων παραγωγικῶν μέσων) καὶ τῶν κεφαλαιουχικῶν ἀπαιτήσεων τῶν πιστωτῶν καὶ ἰδιοκτητῶν.

Ἐξ ἐτέρου ὅμως ἀντιπαραβάλλεται, ὅτι μὲ τὴν ἐπιβολὴν πραγματικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου συνδέονται οἱ ἴδιοι κίνδυνοι καὶ αἱ αὐταὶ δυσχέρειαι μὲ τὰς ὁποίας εἶναι συνηφασμένη ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου εἰς περιόδους εἰρήνης. Ἰδίᾳ ἐν καιρῷ πολέμου ἢ διὰ τῆς φορολογίας ἀφαίρεσις σημαντικοῦ τμήματος τοῦ ἐθνικοῦ

κεφαλαίου ἐπηρεάζει δυσμενῶς τὴν πολεμικὴν οἰκονομίαν καὶ μειώνει τὴν μαχητικότητα αὐτῆς ³⁴.

Δυσχέρειαι ἐμφανίζονται ἀκόμη — καὶ ἴσως ἐδῶ ἔγκειται ἡ πλεον ἰσχυρὰ ἀντίρρησης διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ φόρου τοῦ κεφαλαίου ἐν καιρῷ πολέμου — εἰς τὴν ρευστοποίησιν τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου διὰ καταβολὴν τοῦ φόρου. Αὕτη δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ συνήθως κατὰ δύο τρόπους: διὰ κερδῶν καὶ διὰ τῆς μεταβιβάσεως εἰς τρίτους ὁλοκλήρου ἢ μέρους τῆς περιουσίας. Καὶ αἱ δύο ὁμῶς αὗται ὁδοὶ εἶναι ἀποκεκλεισμένοι ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δημιουργουμένων συνθηκῶν.

Ἡ τμηματικὴ καταβολὴ τοῦ φόρου, ἐξ ἑτέρου, δὲν λύει τὸ πρόβλημα, ἐκτὸς ἂν αἱ δόσεις εἶναι πολλαὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ ποσὸν τοῦ φόρου ἐλαφρόν, ὅποτε δὲν πρόκειται περὶ ἐκτάκτου πραγματικοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου.

Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ φόρου, εἰς ἃς χώρας ἐγένετο κατὰ τὸν προηγούμενον εὐρώπαϊκὸν πόλεμον, δὲν ἐπέφερε τὰ προσδοκώμενα ταμιευτικὰ ἀποτελέσματα, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ του σήμερον ὑπὸ τὴν ἀμιγῇ αὐτοῦ μορφῇ δὲν κρίνεται σκόπιμος.

γ) Ἐτήσιος φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας.

Ἄλλ' ἐρωτᾶται: Ἐφ' ὅσον ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως ὑφίστανται ἰσχυροὶ λόγοι συνηγοροῦντες ὑπὲρ τῆς βαρυτέρας φορολογήσεως τῶν ἐχόντων ὑψηλοτέραν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν καὶ ἰδίᾳ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔχουν περιουσίας ἀπαρτιζομένους ἀπὸ πραγματικὰ σταθερὰ στοιχεῖα μὴ ὑφιστάμενα ἐν ἀναλογίᾳ τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν συνεπείᾳ τῶν πολεμικῶν συνθηκῶν, δὲν θὰ ὑπῆρχε τρόπος, ἀπὸ φοροτεχνικῆς ἀπόψεως, ὥστε, διὰ τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἄλλου φόρου, νὰ ἐπετυγχάνοντο τὰ αὐτά, ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως, ἀποτελέσματα, νὰ, ἐξουδετεροῦντο δὲ αἱ δυσχέρειαι ἐκ τῆς ἐπιβολῆς πραγματικοῦ φόρου ἐπὶ τῆς περιουσίας, ὡς ἐφ' ἅπαξ εἰσφορᾶς;

Νομίζομεν ὅτι τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐ τ η σ ί ο υ φ ό ρ ο υ ἐ π ὶ τ ῆ ς π ε ρ ι ο υ σ ί α ς. Ὁ φόρος οὗτος θὰ εἶχεν ὡς βάσιν ὑπολογισμοῦ τὴν ἀξίαν τῶν περιουσιακῶν στοιχείων, ὁ φορολογικὸς δὲ συντελεστὴς θὰ ἦτο χαμηλός, ὥστε ὁ φόρος νὰ καταβάλεται ἐκ τοῦ εἰσοδήματος. Ἐν τῇ πραγματικότητι, δηλαδή, θὰ πρόκειται περὶ μιᾶς προσθέτου ἐπιβαρύνσεως τοῦ εἰσοδήματος τῶν ὑψηλοτέρας οἰκονομικῆς ἀντοχῆς ατόμων.

³⁴ Α. Lampe, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 170.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ ἐτησίου φόρου ἐπὶ τῆς περιουσίας, κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου, ἐνδείκνυται, κατὰ ταῦτα, διὰ τοὺς ἑξῆς κυρίως λόγους:

α) Διὰ λόγους φορολογικῆς ἰσότητος. Δεδομένου ὅτι ἡ φορολογία χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς μέσον περιορισμοῦ τῆς καταναλώσεως, ἐπιβάλλεται, κατ' ἀνάγκην, εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως, ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων τῶν κατωτέρων λαϊκῶν τάξεων καὶ δημιουργεῖται ἐντεῦθεν ἀνισότης, ἐφ' ὅσον ἡ φορολογικὴ εἰσφορά δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν φοροδοτικὴν ἱκανότητα. Ἐνδείκνυται κατὰ συνέπειαν ἡ εἰσαγωγή ἑτέρου φόρου, βαρύνοντος τὰς οἰκονομικῶς ἰσχυρωτέρας τάξεις πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας. Τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐκπληροῖ ὁ ἐτήσιος φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας.

β) Διὰ λόγους κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἀκόμη καὶ ὁ μεμετρημένος πληθωρισμὸς συνεπάγεται τὴν μείωσιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως. Ἐντεῦθεν αἱ κοινωνικαὶ τάξεις αἱ ἀποζῶσαι ἐξ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον δὲν παρακολουθεῖ τὴν ὕψωσιν τῶν τιμῶν καὶ ἔχουσιν ἐπενδύσει τὰς περιουσίας των εἰς κινητὰς ἀξίας καὶ ἰδίᾳ ἐθνικὰ χρεώγραφα, θίγονται ἐντονώτερον. Ἀντιθέτως αἱ τάξεις, τῶν ὁποίων ἡ περιουσία ἔχει ἐπενδυθῇ εἰς ἀκίνητα καὶ ἐπιχειρήσεις ἐν γένει, διατηροῦν τὴν προτέραν ἀγοραστικὴν των δύναμιν ἢ θίγονται κατὰ ποσοστὸν πολὺ μικρότερον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀξίας τῆς φορολογητέας περιουσίας θὰ πρέπει νὰ γίνεται διαφορισμὸς τῶν περιουσιακῶν στοιχείων, ἐπιβαρυνομένων μὲ μικρότερον ποσοστὸν τῶν ὑπὸ μορφήν κινητοῦ πλούτου καὶ ἰδίᾳ ἐθνικῶν χρεωγράφων κεφαλαιουχικῶν στοιχείων.

γ) Διὰ λόγους καθορισμοῦ τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς συμφώνως πρὸς τὰς δημοσιοοικονομικὰς ἀρχάς. Ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον ἐντείνεται ἡ φορολογικὴ πολιτικὴ, ἡ ἔντασις αὕτη δὲν πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς παραγνωρίσεως τῶν βασικῶν δημοσιοοικονομικῶν ἀρχῶν. Εἰς τὴν πολεμικὴν φορολογίαν συμμετέχουν κατὰ μεγαλύτερον βαθμὸν αἱ ἀσθενέστεραι οἰκονομικῶς τάξεις, εἴτε διὰ φορολογίας ἀπ' εὐθείας τοῦ εἰσοδήματός των, εἴτε διὰ τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν εἰδῶν καταναλώσεως καὶ ἰδίᾳ τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν κατὰ κανόνα τὸ ἥμισυ καὶ πλεον τῶν δαπανῶν τῶν τάξεων τούτων. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως ὠρισμένων φόρων καταναλώσεως ἐπεβλήθη καὶ εἰδικὴ πρόσθετος φορολογία ἐπὶ τῶν εἰσο-

δημάτων τῶν μισθωτῶν ὑπηρεσιῶν ἀνερχομένη εἰς 15 % καὶ διῶρισμένους περιπτώσεις εἰς 40%³⁵. Καὶ ναὶ μὲν ἐπέρχεται ἀναπροσαρμογὴ τοῦ ἰσχύοντος συστήματος ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, ὅποτε ἐπιβαρύνονται καὶ αἱ οἰκονομικῶς ἰσχυρότεροι κοινωνικαὶ τάξεις, ἀλλ' ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη λόγῳ τῶν διαφυγῶν καὶ τοῦ μὴ δυνατοῦ τῆς συλλήψεως ὁλοκλήρου τῆς φορολογικῆς ὕλης, ἀποδεικνύεται ἀνεπαρκὴς διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἐξίσωσιν τῶν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου ἐπιβληθεισῶν θυσιῶν.

Ὁ φόρος ἐπὶ τῆς περιουσίας δεδομένου ὅτι βασιζέται ἐπὶ ἀντικειμενικῶν κριτηρίων παρουσιάζει, ἐπιπροσθέτως, ἀπὸ φοροτεχνικῆς ἀπόψεως, περισσοτέρας ἐγγυήσεις ἐπιτυχίας ἀπὸ τὸν φόρον εἰσοδημάτων τῶν ἰσχυρωτέρων οἰκονομικῶς τάξεων, εἰς τὸν ὁποῖον παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν φοροτεχνικῶν ὀργάνων συναντᾶται, εἰς ὅλας τὰς χώρας, σοβαρὰ διαφυγὴ. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἐτησίου φόρου ἐπὶ τῆς περιουσίας θὰ λάθῃ χώραν ἀφοῦ προηγουμένως ἔχει καταβληθῇ προσπάθεια ἐξευρέσεως τῶν πόρων διὰ τῶν συνήθων μεθόδων φορολογίας καὶ ὅταν ἡ διεξαγωγὴ τοῦ πολέμου καθιστᾷ ἀναγκαίαν τὴν ἐπιβολὴν καὶ νέων θυσιῶν καὶ ἔχουν δημιουργηθεῖ αἱ προϋποθέσεις, αἱ δικαιολογοῦσαι τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐν λόγω φόρου, ὥς ἀνωτέρω καθωρίσθησαν.

IV.

ΜΟΡΦΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΜΙΚΗΣ ΔΑΝΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ δάνεια.

Ὡς διεπιστώθη ἀνωτέρω ἡ δανειακὴ πολιτικὴ παρίσταται ἀναγκαία διὰ τὴν κάλυψιν τῶν πολεμικῶν δαπανῶν. Ὁ δανεισμός, ἐσωτερικὸς ἢ ἐξωτερικὸς, καθίσταται ἐν τῶν κυρίων συμπληρωματικῶν μέσων χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῖου ἡ δημοσιονομικὴ ἀντιμετώπισις δὲν δύναται νὰ βασισθῇ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς φορολογίας. Τὰ ἐξωτερικὰ ὅμως δάνεια ἀσκοῦν, κυρίως, ἐπίδρασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀναγνωρισθεῖσαν ἀνωτέρω εἰς τὰς εἰς χρυσὸν ἢ συνάλλαγμα διαθεσιμότητάς τῆς ἐμπολέμου χώρας. Δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ κινητοποίησις ξένων παραγωγικῶν δυνάμεων καὶ ἡ ἀνάλωσις αὐτῶν χάριν τῶν πολεμικῶν σκοπῶν τοῦ δανειζομένου Κράτους. Ἐπὶ πλέον ὁ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμός, ὡς μορφή δανειακῆς πολιτικῆς, ἐν καιρῷ πολέμου,

³⁵ Βλ. Jean Dubergé, L' évolution de la politique fiscale des salaires en France, εἰς «Revue Politique et Parlementaire», Janvier 1940 σελ. 58.

πλεονεκτεῖ καθ' ὅσον διὰ τῶν ἐξωτερικῶν πολεμικῶν δανείων τὰ ἔθνικὰ κεφάλαια ἐν τῷ ἐσωτερικῷ διατηροῦνται εἰς τὰ αὐτὰ ὥς καὶ πρότερον ἐπίπεδα, ἢ καὶ αὐξάνονται κατὰ τὸ ποσοστὸν τοῦ ἄλλοδαποῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον θὰ παραμείνῃ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἔθνικῆς οἰκονομίας, μὴ παραθλαπτομένου οὕτω τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἔθνικῆς παραγωγῆς³⁶. Ἡ συνεπεία τοῦ ἐξωτερικοῦ δανεισμοῦ δημιουργουμένη ὑποχρέωσις καταβολῆς τῶν τόκων καὶ ἐπιστροφῆς τῶν κεφαλαίων λαμβάνει χώραν διὰ κατανομῆς τοῦ ποσοῦ εἰς μακρὰς περιόδους μελλοντικῶς, ὅποτε τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα θὰ εἶναι μεγαλύτερον καὶ ἢ ἐπιθάρυνσις ὀλιγώτερον αἰσθητὴ μὲ μικροτέρας δυσμενεῖς συνεπείας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς δανειζομένης χώρας.

Ἡ πραγματοποίησις, ὅμως, ἐξωτερικῶν δανείων καθίσταται δυνατὴ ὑπὸ ὠρισμένους, μόνον, ὅρους. Ἰδίᾳ προϋποθέτει αὕτη τὴν ὑπαρξιν πολιτικῶν συμφερόντων καὶ ταυτότητος ἰδεολογικῶν ἀντιλήψεων μεταξὺ τῆς ἐμπολέμου καὶ τῆς παρεχούσης τὸ δάνειον χώρας. Πάντως ἐπὶ τῶν δανείων τῆς κατηγορίας ταύτης δὲν δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἡ ἀσκουμένη δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἀλλὰ ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀντικείμενον τῆς κατωτέρω ἀναπτύξεως θὰ ἀποτελέσῃ ὁ ἐσωτερικὸς δανεισμός.

2. Προϋποθέσεις δανειακῆς πολιτικῆς.

Κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς δανειακῆς πολιτικῆς ἀνακύπτουν ὠρισμένα ζητήματα, τεχνικῆς περισσότερον φύσεως, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξετάσωμεν συντόμως. Καὶ ἐν πρώτοις θὰ ἐρευνήσωμεν τὸ ζήτημα τῶν προϋποθέσεων τοῦ δανεισμοῦ.

Ἡ δυνατότης καὶ ἡ ἔκτασις προσφυγῆς εἰς τὸν δανεισμόν (ἐσωτερικόν) προσδιορίζεται ἀπὸ τοὺς ἐξῆς τρεῖς κυρίως παράγοντας κατὰ τὸν Jecht³⁷.

α) Τὸ μέγεθος τοῦ νεωστὶ σχηματιζομένου ἢ κατ' ἄλλον τρόπον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου διαθεσίμου χρηματικοῦ κεφαλαίου,

β) Τὴν ὑπάρχουσαν ζήτησιν κεφαλαίων διὰ σκοποὺς μὴ πολεμικούς, καὶ

³⁶ Πρὸβλ. μελέτην μας: Τὸ Δημόσιον Χρέος τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1937 σ. 103 ἐπ.

³⁷ Βλ. H. Jecht, Kriegsfinanzen, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 70 ἐπ.

γ) τὴν διάθεσιν τῶν κεφαλαιούχων ὅπως ἐπενδύσουν ταῦτα εἰς δημόσια δάνεια.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπίδρασις ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω παραγόντων δὲν εἶναι ἀπολύτως δεδομένη, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ οὐσιωδῶς ὑπὸ τῆς ἀκολουθημένης ἐκ μέρους τοῦ Κράτους δανειακῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἐν γένει κρατικῶν μέτρων ἐπὶ τῆς χρηματαγορᾶς.

Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ διαθεσίμου χρηματικοῦ κεφαλαίου σημειοῦται κατὰ τὴν περίοδον τοῦ πολέμου ἀξιόλογος αὔξησις ἐν σχέσει πρὸς τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν. Ἡ σχετικὴ αὐτὴ ὑψωσις τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων προέρχεται ἐκ τῆς, διὰ τῶν μέτρων τῆς πολεμικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἐπερχομένης μειώσεως τῶν δυνατοτήτων καλύψεως τῶν ἰδιωτικῶν ἀναγκῶν.

Εἰς τὸν πλουσιώτερον σχηματισμὸν κεφαλαίων ἐν καιρῷ πολέμου συντείνει περαιτέρω ἡ δημιουργία πολεμικῶν κερδῶν, ἀκριθέστερον τοῦ τμήματος αὐτῶν, ὅπερ δὲν θίγεται ὑπὸ τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τούτων φορολογίας. Εἰς τὴν διεύρυνσιν ταύτην τῶν δυνατοτήτων ἀποταμιεύσεως κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, πρέπει ἐν πολλοῖς ν' ἀποδοθῇ κατὰ τὸν Jecht ἡ σήμαντικὴ ἀπόδοσις τῶν πολεμικῶν δανείων, ἡ σημειωθείσα κατὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαχού.

Δεύτερος παράγων ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχία τῆς δανειακῆς πολιτικῆς εἶναι ὁ βαθμὸς τοῦ ἐν τῇ χρηματαγορᾷ συναγωνισμοῦ ἰδιωτικῶν ζητήσεων κεφαλαίων. Δοθέντος ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐπέρχεται στροφὴ τοῦ ὅλου παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ τῆς χώρας πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας, αἱ βιομηχανίαι εἰρήνης περιορίζουν σημαντικῶς τὴν δραστηριότητά των καὶ τὰ κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον δημιουργηθέντα ἀποθέματα χρησιμοποιοῦνται διὰ πολεμικοὺς σκοπούς, ἀτονεῖ σημαντικῶς κατὰ τὸν πόλεμον ἡ ἐν τῇ χρηματαγορᾷ ζήτησις κεφαλαίων διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Γενικῶς δὲ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ἐπερχόμεναι μεταβολαὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν τῆς ἐμπολέμου χώρας καὶ ἡ σημειουμένη στροφὴ τῶν παραγωγικῶν αὐτῆς δυνάμεων προσδιορίζουν εἰς μεγάλον βαθμὸν τὸ μέγεθος τῶν διαθεσίμων κεφαλαίων τῶν δυνάμενων νὰ ἐπενδυθοῦν εἰς πολεμικὰ δάνεια.

Αἱ δυνατότητες τοποθετήσεως τῶν ἐκδιδομένων πολεμικῶν δανείων δὲν ἐπηρεάζονται μόνον ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω δύο παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἔχουν βεβαίως κεφαλαιώδη σημασίαν. Διευρύνονται περαιτέρω αὐταὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συστήματος τῆς ἀναγκα-

στικῆς ἀποταμιεύσεως, τὸ ὁποῖον ἐφαρμοζόμενον ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν τοῦ περιθωρίου τοῦ ἀποταμιευομένου, ὑπὸ τῶν καθ' ἑκάστα ἀτομικῶν οἰκονομιῶν, εἰσοδήματος. Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐνισχυόμενον δι' ἐπιβολῆς φόρων καταναλώσεως δύναται ν' ἀποβῇ τελεσφόρον, ἔτυχεν ἐφαρμογῆς τελευταίως ἐν Γερμανίᾳ.

Τέλος σημαντικὴ προϋπόθεσις ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς τῆς δανειακῆς πολιτικῆς εἶναι ἡ *διὰ θεσίς τῶν κατόχων κεφαλαίου* ὅπως συμμετάσχουν εἰς τὰ ἐκδιδόμενα πολεμικὰ δάνεια. Ἡ διάθεσις αὕτη προσδιορίζεται εἰς μέγαν βαθμόν, ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κοινοῦ εἰς τὸν ἐπιτυχῇ χειρισμὸν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ζητημάτων κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς πολεμικῆς καταστάσεως. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὸν πόλεμον δανειακῆς πολιτικῆς καθορίζεται ἐκ τῆς ἐφαρμοζομένης ὑπὸ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τεχνικῆς τοῦ δανεισμοῦ, ἥτοι ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκλογῆς τῆς μορφῆς κρατικῆς πίστεως.

3. Βραχυπρόθεσμα καὶ μακροπρόθεσμα δάνεια.

Τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον, εἰδικώτερον, ἀνακύπτει πρὸς ἐξέτασιν, εἶναι ἐὰν ἐνδείκνυται διὰ τὴν χρηματοδότησιν τοῦ πολέμου ἡ μορφή τῶν μακροπροθέσμων ἢ ἡ τῶν βραχυπροθέσμων δανείων.

Ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς δημοσίας οἰκονομικῆς αἰ γνῶμαι διῴστανται ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς χρησιμοποίησεως τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας μορφῆς κρατικῆς πίστεως. Μολονότι αἱ ἀπόψεις αἱ ὑποστηριζόμεναι ἐκατέρωθεν δὲν στεροῦνται ὀρθότητος, ἐν τούτοις προκειμένου νὰ κριθῇ ὁ ἐνδεικνυόμενος τρόπος χρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου διὰ δανείων, δὲν πρέπει ἡ τοιαύτη κρίσις νὰ ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὰ πλεονεκτήματα ἢ μειονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἐκάστη τῶν μορφῶν δανεισμοῦ καθ' ἑαυτὴν παρουσιάζει. Ἐπιβάλλεται νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἡ ἰδιοτυπία τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν καὶ οἱ ὑπὸ τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ πολέμου ἐπιδιωκόμενοι σκοποί. Μὲ βάσιν τὸ κριτήριον τοῦτο ἐξεταζόμεναι αἱ διάφοροι μορφαὶ δημοσίας πίστεως ἀποδεικνύονται πᾶσαι ὡς ἐνδεδειγμένοι, ὅπως χρησιμοποιηθοῦν κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον. Ἄλλως τε καὶ ἡ πείρα τοῦ προηγουμένου πολέμου προσεπικυροῖ τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ὅτι δηλ. ἐπιβάλλεται ἡ συνδεδυασμένη χρησιμοποίησις ὅλων τῶν τύπων δανείων. Παρὰ ταῦτα δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζεται καὶ ἐνταῦθα ἡ ἰδιοσυστασία τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης τῆς ὁποίας οἱ κανόνες καὶ τὰ ἀξιώματα δὲν ἔχουν ἀπόλυτον καὶ γενικὴν

ἐφαρμογήν, ἀλλ' ὑφίστανται πάντοτε κατάλληλον ἀναπροσαρμογήν βάσει τῶν ιδιορρυθμιῶν τῆς συγκεκριμένης οἰκονομίας ἐπὶ τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθοῦν. Πρὸς τὰς ιδιορρυθμίας ταύτας πρέπει νὰ ἐπιζητῇ, ὅπως προσανατολίζεται πάντοτε καὶ ἡ ἐν ὥρᾳ πολέμου δημοσιονομικὴ δρᾶσις, ρυθμίζουσα ἀναλόγως τὴν ἐφαρμοστέαν πολιτικὴν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν δημοσίων δανείων. Ἀφ' ἑτέρου αἱ γενικαὶ σκέψεις καὶ ἀπόψεις ὑπὸ τῶν ὁποίων δέον νὰ κατευθύνεται αὕτη διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐνδεδειγμένης δανειακῆς πολιτικῆς, δύνανται νὰ διατυπωθοῦν ὡς κατωτέρω³⁸.

Ὁ βραχυπρόθεσμος δανεισμὸς ἐμφανίζεται ἀπολύτως ἐνδεδειγμένος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὁπότε ἡ ἐπιβολὴ μακροπροθέσμου δανείου εἶναι ἄστοχος, δοθέντος ὅτι οὐδὲν θετικὸν στοιχεῖον ὑφίσταται, κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πολέμου ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς ἐμπολέμου χώρας. Οὕτω ἡ σύναψις βραχυπροθέσμου χρέους, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐν τόκων γραμματίων, ὑπὸ τῆς ὁποίας χαρακτηρίζεται ἡ πρώτη φάσις τῆς δανειακῆς πολιτικῆς τοῦ πολέμου, παρίσταται ὡς ἐνδεδειγμένη πρὸς προπαρασκευὴν τῆς ἐκδόσεως μεγάλου μακροπροθέσμου δανείου. Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω κατὰ τὴν χρονικὴν ἐξέλιξιν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἡ βραχυπρόθεσμος πίστις ἐκπληροῖ τὴν ἀποστολὴν ταύτην τῆς προχρηματοδοτήσεως τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου αἱ δαπάναι θὰ ἀντικρυσθοῦν τελικῶς διὰ μεγάλων μακροπροθέσμων δανείων ἢ διὰ τῆς φορολογίας. Ἐπὶ πλέον ὑπηρετεῖ αὕτη τοὺς σκοποὺς τῆς πολεμικῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, καθόσον προλαμβάνει ἢ περιορίζει τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἐκάστοτε δημιουργουμένου κεφαλαίου διὰ προσωπικὴν κατανάλωσιν ἢ διὰ ἰδιωτικοοικονομικὰς ἐπενδύσεις.

Ἐν τούτοις μία ὑγιὲς δημοσιονομικὴ πολιτικὴ προϋποθέτει κατὰ τ' ἀνωτέρω τὴν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν βραχυπρόθεσμον χρησιμοποίησιν καὶ τῆς μακροπροθέσμου πίστεως. Δοθέντος ὅτι τὰ βραχυπρόθεσμα χρέη χρησιμεύουν ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὴν προχρηματοδότησιν τοῦ πολέμου, πρέπει ταῦτα ν' ἀντικαθίστανται πάντοτε διὰ μακροπροθέσμων δανείων, ἐφ' ὅσον καὶ καθόσον δὲν καθίσταται δυνατὴ ἡ διὰ φορολογίας κάλυψις τῶν πολεμικῶν δαπανῶν.

Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δημιουργεῖται μία δυσάρεστος κατάστασις διὰ τὰ δημόσια οἰκονομικά, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου ἡ ὑπερβο-

³⁸ Jecht, ἐ. ἀ. σ. 75.

λική προσφυγή ἐκ μέρους τοῦ Κράτους εἰς τὰ βραχυπρόθεσμα χρέη ἐπιβαρύνει μεγάλως τὴν ἀγορὰν χρήματος καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν δυσμενῶν πιστωτικῶν συνθηκῶν. Περαιτέρω ἡ ἀποκλειστικότης τῆς χρησιμοποίησεως τῆς βραχυπροθέσμου πίστεως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα νὰ παραμείνῃ ἄθικτον σημαντικὸν τμῆμα τοῦ ἐθνικοῦ κεφαλαίου καὶ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον λόγῳ τῆς φύσεώς του δὲν προσφέρεται διὰ βραχυπροθέσμους τοποθετήσεις.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐνδεδειγμένης μορφῆς κρατικῆς πίστεως πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ ἰδιαίτεραι κλίσεις καὶ ἀνάγκαι τῶν διαφόρων στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ, πρὸς τὰς ὁποίας δέον ν' ἀνταποκρίνονται οἱ τύποι τῶν ἐκδιδομένων δανείων.

4. Τρόποι ἐκδόσεως δανείων. Τὰ ἀναγκαστικὰ δάνεια.

Ἀπὸ ἀπόψεως μορφολογίας τῶν πολεμικῶν δανείων σημασίαν ἐνέχει ἰδίᾳ ἡ διάκρισις αὐτῶν εἰς ἐκούσια καὶ ἀναγκαστικὰ δάνεια. Κατὰ πρῶτον λόγον γίνεται χρῆσις τῶν ἐκουσίων δανείων, εἴτε διὰ προσφυγῆς ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ κοινὸν εἴτε διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τῶν Τραπεζῶν.

Ἐν καιρῷ πολέμου ἡ ἐφαρμογὴ τῆς δανειακῆς πολιτικῆς δύναται μεγάλως νὰ διευκολυνθῇ διὰ τῆς τοποθετήσεως σημαντικοῦ ποσοστοῦ τῶν ἐκδιδομένων τίτλων εἰς Ταμιευτήρια, πιστωτικούς συνεταιρισμούς καὶ λοιπὰ ἰδρύματα. Ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιηθεῖσα, ἰδίᾳ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς κρίσεως μεγάλων δημοσίων ἔργων ἀπέδωκε ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Τῆς μεθόδου ὅμως ταύτης δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀπεριόριστος χρῆσις, διότι ἡ τοποθέτησις τῶν δημοσίων δανείων εἰς πιστωτικὰ ἰδρύματα ἐμφανίζει τὸ μειονέκτημα ὅτι παρίσταται ἀναγκαῖα ἡ ἐνίσχυσις τούτων ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς Τραπεζῆς, ὅσάκις, δι' οἷονδήποτε λόγον, ἤθελον ἐνεργηθῇ μεγάλαι ἀναλήψεις.

Ἡ προσφυγὴ εἰς τὰ ἀναγκαστικὰ δάνεια, ὑπὸ τὴν περιορισμένην ἢ τὴν ἀπόλυτον μορφήν, ἐν ὥρᾳ πολέμου, καθίσταται ἐνίοτε ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόφευκτος. Αἱ πολεμικαὶ ἀνάγκαι εἶναι εὐρείας ἐκτάσεως, ἐπείγουσαι καὶ ἀνεπίδεκτοι περιστολῆς. Ἡ ἀντιμετώπισις αὐτῶν διὰ μόνης τῆς φορολγοίας δὲν εἶναι δυνατὴ, ἐνῶ ἡ προσφυγὴ εἰς τὸν πληθωρισμὸν ἀντενδείκνυται. Θὰ πρέπει κατὰ συνέπειαν νὰ ἐκβιασθῇ ἡ συμμετοχὴ τῆς ἐθνικῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὴν χρηματοδότησιν τοῦ πολέμου, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν προσφέρεται ἄφ' ἑαυτῆς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης καὶ τὸ ἀνωτέρω ἐξετασθὲν

σχέδιον τοῦ Keynes περὶ ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως ἀποτελεῖ μίαν μορφήν ἀναγκαστικοῦ δανείου. Ὑποχρεωτικῶς παρακρατεῖται ὠρισμένον τμῆμα τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν ταχυδρομικῶν ταμιευτηρίων διοχετεύεται ὡς δάνειον εἰς τὸ Κράτος.

Ἐν τῇ πράξει συναντῶνται ποικίλαι μορφαὶ ἀναγκαστικῶν δανείων. Οὕτω ἐν Ἑλλάδι τὸ ἐν ἔτει 1922 ἐπιβληθὲν δάνειον ἐπραγματοποιήθη, ὡς γνωστόν, διὰ τῆς διχοτομήσεως τῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιβολῆς τοῦ δανείου κυκλοφορούντων Τραπεζιτικῶν γραμματίων. Ἐκ τῶν δύο τμημάτων τούτων τὸ ἐν παρέμενεν ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ ἐπὶ τῷ ἡμίσει τῆς ἀρχικῆς ἀξίας, τὸ δὲ ἕτερον ἀντηλλάσσετο πρὸς τίτλους δανείου. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος ὑπεχρεοῦτο νὰ φέρῃ εἰς πίστωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ἥμισυ τῶν γραμματίων τὰ ὁποῖα ἐδικαιοῦτο νὰ ἔχῃ ἐν κυκλοφορίᾳ³⁹.

Χρήσις τῆς μορφῆς τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου συναντᾶται κατὰ τὸν προηγούμενον πόλεμον καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὡς ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὸ ἀναγκαστικὸν δάνειον ἀποτελεῖ μορφήν χρηματοδοτήσεως προτιμητέαν τοῦ πληθωρισμοῦ. Ἐπιβάλλεται, ὅμως, ἀπαραιτήτως, ὅπως, εἰς τὴν περίπτωσιν συνάψεως ἀναγκαστικοῦ δανείου ἢ δημοσιονομικῇ πολιτικῇ διαμορφοῦται κατὰ τρόπον τείνοντα εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐκ τῶν ἀναγκαστικῶν δανείων δημιουργουμένων συνεπειῶν, ἐπὶ ὠρισμένων κοινωνικῶν τάξεων.

Ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἐπιβολὴ ἀναγκαστικοῦ δανείου ἐπὶ τῶν ἐν κυκλοφορίᾳ τραπεζογραμματίων (ἐλληνικὸς τύπος) θίγει ἐκείνας τὰς τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν περιουσίαν των εἰς μετρητὰ ἢ καταθέσεις. Κατὰ συνέπειαν καὶ ὁ φόρος διὰ τοῦ προϊόντος τοῦ ὁποίου θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ δανείου πρέπει νὰ μὴ εἶναι γενικός, ἀλλ' ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ νὰ ἐντοπισθῇ εἰς τὰς τάξεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐθίγησαν ἐκ τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι ἐνδεδειγμένος ὁ συνδυασμὸς δανειακῆς καὶ φορολογικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ ἐπιβολὴ φόρου ἐπὶ τῆς ἀκινήτου περιουσίας πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐπὶ τοῦ χρηματικοῦ κεφαλαίου ἐπιβληθέντος δανείου.

Πρὸς τὴν σκέψιν ταύτην τῆς δικαίας κατανομῆς τῶν πολεμικῶν βαρῶν ἦτο προσανατολισμένη ἡ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας ἀκολουθη-

³⁹ Βλ. εἰς Ἀνδρεάδην (Μαθήματα Δημοσίας Οἰκονομίας, Δ'. τεῦχος 1927 σ. 56 ἐπ.), λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς μορφῆς ἣν ἔλαβε τὸ πρῶτον τοῦτο ἀναγκαστικὸν δάνειον.

θείσα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δανειακὴ καὶ φορολογικὴ πολιτικὴ. Διὰ τὴν ἐξίσωσιν τῶν θυσιῶν τοῦ χρηματικοῦ καὶ πραγματικοῦ κεφαλαίου, ἐπεβλήθη ἐν Ἰταλίᾳ ὀνομαστικὸς φόρος τόσον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦ ἐπενδεδυμένου εἰς βιομηχανικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ὅσον καὶ ἐπὶ τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας. Ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία ὑπεβλήθη συγχρόνως εἰς ἀναγκαστικὸν δάνειον τμηματικῆς καταβολῆς, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὁποίου ἀφιερώθη τὸ προϊόν τοῦ ἐπ' αὐτῆς ἐπιβληθέντος φόρου ⁴⁰.

Θὰ πρέπει περαιτέρω ἡ ἐπιβολὴ ἀναγκαστικοῦ δανείου νὰ πλήττῃ κατὰ τρόπον δίκαιον τὰς καθ' ἑκάστα ἀτομικὰς οἰκονομίας, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ὑπαγωγὴ εἰς αὐτὸ δέον νὰ καθορίζεται ἀνάλογος πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δυναμικότητα ἐκάστου. Ἰδίᾳ ὁσάκις διὰ τὴν ἐπίτευξιν μεγάλης ἀποδόσεως τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικὴ ἀποταμίευσις σκόπιμον εἶναι ὅπως ἐξαιροῦνται τοῦ μέτρου τούτου οἱ πραγματοποιοῦντες εἰσόδημα μόλις ὑπερβαῖνον τὸ ἐλάχιστον συντηρήσεως ⁴¹.

ΑΓΓΕΛΟΣ Θ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

⁴⁰ Βλ. σχετικῶς M. Archie, le prelevement sur le capital en Italie, ἐ. ἀ. σ. 15 ἐπ.

⁴¹ Κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ μέτρου τῆς ἀναγκαστικῆς ἀποταμιεύσεως ἐν Γερμανίᾳ ἐλήφθη φροντὶς ὅπως ἐξαιρεθοῦν αὐτῆς οἱ πραγματοποιοῦντες μικρὰ εἰσοδήματα, μὴ ἀφιστάμενα πολὺ τοῦ ἐλαχίστου συντηρήσεως. Πρβλ. «Neue Zürcher Zeitung» τῆς 4 Ἰανουαρίου 1940.